

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

С. П. ПЕКАРСЬКИЙ

**ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

2022

*Рекомендовано до друку та використання в освітньому процесі
Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 27.10.2021 р.)*

Рецензенти:

Кисько А. І. – т.в.о. начальника ГУ НП в Донецькій області, полковник поліції, кандидат юридичних наук.

Баб'як А. В. – завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, полковник поліції, кандидат юридичних наук, доцент.

Пекарський С. П.

П24 Основи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції : навчальний посібник / С. П. Пекарський. – Київ : ВД Дакор, 2022. – 186 с.

ISBN 978-617-8066-__-

У навчальному посібнику висвітлено сутність, правові засади, принципи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України. Визначені організаційні засади та форми діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Посібник містить навчально-методичні матеріали, перелік питань для самоконтролю знань, список рекомендованої літератури, які допоможуть здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти системи МВС України, практичним працівникам ознайомитися правовими та організаційними засадами оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Навчальний посібник «Основи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції» призначений для здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти системи МВС України, практичних працівників правоохоронних органів та науковців.

УДК 343.102:351.746.2(076)

© Пекарський С. П., 2022
© ДонДУВС, 2022
© ТОВ «ВД «Дакор», 2022

ISBN 978-617-8066-__-

ЗМІСТ

ВСТУП	7
§ 1. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	9
1.1. Мета та завдання навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність»	9
1.2. Взаємозв'язок оперативно-розшукової діяльності з іншими галузями знань	13
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	18
§ 2. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	20
2.1. Поняття, сутність, завдання оперативно-розшукової діяльності	20
2.2. Принципи оперативно-розшукової діяльності	22
2.3. Підстави оперативно-розшукової діяльності	26
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	28
§ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	29
3.1. Конституційні засади оперативно-розшукової діяльності	29
3.2. Законодавче забезпечення оперативно-розшукової діяльності	32
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	34
§ 4. СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	36
4.1. Історична генеза підрозділів кримінальної поліції	36
4.2. Організаційні засади діяльності підрозділів кримінальної поліції	38
4.3. Повноваження підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність	41
4.4. Професіограма оперуповноваженого	45

4.5. Соціальний і правовий захист працівників підрозділів кримінальної поліції	51
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	53
§ 5. РЕЖИМНО-СЕКРЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	54
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	61
§ 6. ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	62
6.1. Виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес	62
6.2. Оперативно-розшукова профілактика	65
6.3. Оперативна розробка	67
6.4. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження	69
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	71
§ 7. СУТНІСТЬ ЗАСОБІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	72
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	76
§ 8. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	78
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	90
§ 9. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ	92
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	97
§ 10. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМ СПРАВАМ	98
10.1. Поняття «оперативно-розшукова справа»: підстави, порядок заведення та закриття	98
10.2. Строки ведення оперативно-розшукових справ	102
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	104

§ 11. ОСНОВИ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	105
11.1. Сутність сприяння громадян у протидії злочинності	105
11.2. Правові засади конфіденційного співробітництва	106
11.3. Соціальний і правовий захист особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності	110
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	111
§ 12. ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	112
12.1. Поняття і види матеріалів оперативно-розшукової діяльності	112
12.2. Організаційні засади використання матеріалів ОРД у кримінальному процесі	114
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	117
§ 13. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНОМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	119
13.1. Сутність взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органом досудового розслідування	119
13.2. Організація взаємодії при направленні підрозділом кримінальної поліції матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування	124
13.3. Виконання працівниками кримінальної поліції доручень слідчих (дізнавачів) про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій	125
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	128
§ 14. ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	130
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	135

§ 15. СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	136
15.1. Призначення судового контролю за оперативно- розшуковою діяльністю	136
15.2. Сутність нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності	142
15.3. Повноваження прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно- розшукової діяльності	144
<i>Питання для самоконтролю знань</i>	147
ВИСНОВКИ	148
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	152

ВСТУП

Сучасне українське суспільство характеризується розвитком та реформуванням всіх сторін життєдіяльності людини та держави. Відбувається стрімке зростання інформаційного обміну, впровадження передових інформаційних технологій в усі його сфери. Розвиток соціальних інститутів українського суспільства забезпечується діяльністю правоохоронних органів.

Статтею 19 Конституції України визначено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Дана вимога безпосередньо визначає особливості організації та здійснення службової діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Серед правоохоронних органів Національна поліція України, як центральний орган виконавчої влади служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2]. Відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII у складі поліції функціонують: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення. Безпосередньо діяльність підрозділів кримінальної поліції спрямована на пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [3] з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Підготовка висококваліфікованих фахівців для підрозділів кримінальної поліції, з метою реалізації завдань у сфері захисту національної безпеки, забезпечення законності й правопорядку, захисту прав, свобод та інтересів громадян, суспільства і держави, передбачає необхідність

оволодіння відповідними знаннями, виробки умінь та навичок правозастосовної та правоохоронної функції держави через отримання та закріплення знань про об'єктивні закономірності, які характеризують суспільні відносини в оперативно-розшуковій діяльності (далі ОРД – *Прим. автора*) щодо попередження, виявлення, розкриття кримінальних правопорушень та оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження.

Завдання для здобувачів вищої освіти полягає у вивчення теоретико-методологічних основ застосування положень ОРД підрозділами кримінальної поліції щодо протидії злочинності в сучасних умовах. Це ставить перед нами завдання провести теоретико-правовий аналіз поняття, сутності, завдань, правової основи, принципів та підстав оперативно-розшукової діяльності.

Предметом даного посібника є оперативно-розшукова діяльність підрозділів кримінальної поліції. Отже, навчальний посібник «Основи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції» створено на базі чинних законодавчих та нормативно-правових актів, які мають відкритий характер. Це надає можливість ознайомитися із загальними організаційними та тактичними засадами діяльності підрозділів кримінальної поліції з протидії кримінальним правопорушенням.

§ 1. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

1.1. Мета та завдання навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність»

Сучасний стан теорії та практики правоохоронної діяльності розглядає оперативно-розшукову діяльність як навчальну дисципліну, галузь законодавства і галузь права. На підставі аналізу доробок науковців у сфері ОРД зазначаємо, що теорія оперативно-розшукової діяльності – це наука, яка досліджує правовідносини, які виникають у процесі протидії кримінальним правопорушенням (запобігання, попередження, припинення, виявлення, розкриття кримінальних правопорушень та забезпечення досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень) через суспільні відносини, які регулюють діяльність підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність щодо пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підкривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. До суб'єктів, які уповноважені здійснювати ОРД законодавець відносить підрозділи кримінальної поліції Національної поліції України (далі – підрозділи кримінальної поліції, *Прим. автора*).

Теорія ОРД розробляє правові, організаційні, тактичні та методологічні засади діяльності підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, їх співробітників та осіб, які залучаються до виконання завдань ОРД через вивчення закономірностей, які виникають і розвиваються та характеризуються наявністю протидії підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та кримінального середовища. Наукове пізнання та практична діяльність направлена у першу чергу на визначення механізму вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, які вчиняються в умовах неочевидності чи латентності.

Мета навчальної дисципліни: підготовка висококваліфікованих фахівців та фахівчинь для реалізації завдань Національної поліції України, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання у сфері права та правоохоронної діяльності, забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності через отримання та закріплення знань про об'єктивні закономірності, які характеризують суспільні відносини в оперативно-розшуковій діяльності щодо попередження, виявлення, розкриття та оперативно-розшукове забезпечення кримінальних правопорушень.

Окрім того, слід визначити предмет навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність». Так, предмет навчальної дисципліни визначається відповідно до загальнонаукових положень про те, що предмет будь-якої галузі пізнання визначається характером закономірностей та їх зв'язків. Саме тому зазначаємо, що предметом даної навчальної дисципліни є теорія та практика оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції, а саме закономірності, що зумовлюють необхідність застосування підрозділами, які уповноважені здійснювати ОРД, зокрема – кримінальної поліції, та їх співробітниками сил, засобів, заходів, методів з метою забезпечення ефективної діяльності державних механізмів, публічної та особистої безпеки. Дана діяльність має відповідне законодавче та нормативно-правове регулювання.

В предметі навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність» виділяють основні групи закономірностей:

- пізнавальні (отримання оперативно-розшукової інформації, інформації про кримінально-активні дії щодо підготовки, здійснення кримінального правопорушення, приховування таких дій від правоохоронних органів, тощо);
- діяльні (практичне здійснення заходів, зокрема і оперативно-розшукових з протидії кримінальним правопорушенням);
- забезпечувальні (організація ОРД, супроводження гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування кримінального провадження);
- правові (визначають як загальні підстави ОРД, повноваження підрозділів кримінальної поліції, підстави щодо відповідальності

за окреме кримінальне правопорушення чи виду кримінальних правопорушень, здійснення оперативно-розшукового провадження, конкретного оперативно-розшукового заходу, а також забезпечення дотримання законності під час здійснення ОРД);

- морально-етичні основи (суб'єктивне відображення дотримання оперуповноваженим кримінальної поліції професійно-етичних норм поведінки під час виконання службових обов'язків, розвиток ділових якостей правоохоронця, відношення до дискреційних повноважень та морально-психологічної готовності реалізувати свою професійну діяльність та відповідність професіограми оперуповноваженого).

Завдання навчальної дисципліни:

- вивчення теоретико-правових основ оперативно-розшукової діяльності як різновиду правоохоронної діяльності;
- формування у майбутніх працівників поліції знань, умінь та навичок, що відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників підрозділів кримінальної поліції та завданням оперативно-розшукової діяльності на сучасному етапі розвитку українського суспільства, що передбачає досягнення певного рівня підготовки здобувачів та здобувачок вищої освіти;
- вироблення навичок самостійного аналізу оперативно-тактичних ситуацій та прийняття обґрунтованих рішень щодо них;
- формування вміння варіативно розв'язувати професійні завдання оперативно-розшукової діяльності;
- вироблення навичок складання службових документів;
- узагальнення і розповсюдження передового досвіду оперативно-розшукової діяльності щодо попередження, виявлення, розкриття та оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень тощо.

Результатом вивчення навчальної дисципліни повинні бути знання щодо:

- теоретико-правових основ оперативно-розшукової діяльності;
- системи, структури, повноважень підрозділів кримінальної поліції та вміння орієнтуватися в її складових;

- організаційних і тактичних основ оперативно-розшукової діяльності з протидії кримінальним правопорушенням;
- підстав заведення, строків ведення та порядку закриття оперативно-розшукових справ;
- режимно-секретного забезпечення оперативно-розшукової діяльності;
- гарантій законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- особливостей забезпечення дисципліни і законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- організаційно-правових засад взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органами досудового розслідування;
- сутності конфіденційного співробітництва та сприяння здійсненню ОРД;
- соціального і правового захисту працівників підрозділів кримінальної поліції та осіб, які залучаються до виконання завдань ОРД;
- сутності контролю та нагляду за додержанням законів під час проведення ОРД, тощо.

Отриманні знання сприятимуть виробці відповідних умінь та навичок щодо:

- роботи з нормативними документами, які регламентують ОРД підрозділів кримінальної поліції;
- володіння основними поняттями теорії ОРД;
- аналізу оперативної обстановки та надання оперативно-розшукової характеристики кримінальним правопорушенням;
- правових, організаційних та тактичних відмінностей оперативно-розшукових заходів від гласних і негласних слідчих (розшукових) дій;
- визначення та планування першочергових та подальших оперативно-розшукових заходів з метою розкриття кримінального правопорушення;
- оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування кримінального провадження;
- виконання доручення слідчого (прокурора) відповідно до ст. 41 КПК України;

- застосування отриманих знань в практичній діяльності підрозділів кримінальної поліції, варіативно розв'язувати професійні завдання;
- оформлення і ведення відповідної службової документації, тощо.

Виховна мета навчальної дисципліни полягає у сприянні формуванню наукового світогляду, підвищення рівня правової культури майбутніх фахівців у сфері права і правоохоронної діяльності, моральних, естетичних та інших якостей особистості, розуміння соціальної значущості та особливої відповідальності правоохоронної та / чи правозастосовної діяльності, формуванні у здобувачів та здобувачок вищої освіти почуття гідності та особистої відповідальності щодо майбутньої професійної діяльності.

Розвивальна мета навчальної дисципліни передбачає розвиток інтелектуальних здібностей, мовленнєвої компетенції, пізнавального підходу до оволодіння новими знаннями про сутність оперативно-розшукової діяльності та її значення у протидії злочинності.

Означене дозволяє нам визначити завдання для здобувачів та здобувачок вищої освіти, яке полягає у вивченні ними теоретико-методологічних основ застосування положень оперативно-розшукової діяльності щодо протидії кримінальним правопорушенням підрозділами кримінальної поліції в сучасних умовах.

1.2. Взаємозв'язок оперативно-розшукової діяльності з іншими галузями знань

На підставі доробків українських науковців зазначаємо, що оперативно-розшукова діяльність як наука досліджує закономірності механізму підготовки та вчинення кримінального правопорушення, протидії кримінальному середовищу, виникнення оперативно-значущої інформації про подію кримінального правопорушення, осіб, які його підготували, вчинили, які приховують його від правоохоронних органів та розробляє правові, організаційні, методичні та тактичні основи здійснення гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних

засобів. Безпосередньо просліджується взаємозв'язок ОРД з іншими галузями знань.

Аналізуючи взаємозв'язок ОРД з іншими юридичними науками слід, в першу чергу, вказати на співвідношення криміналістики і оперативно-розшукової діяльності, оскільки у теоретичному та практичному аспектах сутності пізнання злочинності ці юридичні науки найбільш взаємопов'язані. Так, досліджуючи генезис формування теорії оперативно-розшукової діяльності І. Р. Шинкаренко [4] зазначив:

1) криміналістика і оперативно-розшукова діяльність – це дві самостійні галузі науки і практичної діяльності;

2) криміналістика і оперативно-розшукова діяльність мають єдину мету – боротьбу із злочинністю;

3) криміналістика спрямована на пошук, збирання, дослідження, оцінку і використання доказів з метою їх належного застосування в досудовому і судовому провадженні. Оперативно-розшукова діяльність через її методи роботи спрямована на здобуття інформації з метою виявлення, розкриття, припинення і попередження злочинів, її використання в доказуванні, а також у формуванні доказів під час кримінального провадження;

4) криміналістика і оперативно-розшукова діяльність деякою мірою використовують однакові методи роботи для досягнення своїх цілей, взаємодіючи і використовуючи наукові і практичні досягнення один одного;

5) при розслідуванні злочинів, їх виявленні і розкритті відбувається неодмінна взаємодія криміналістики і оперативно-розшукової діяльності у вигляді спільного планування, пошуку і збирання доказів і іншої інформації, організації діяльності слідчих і оперативних працівників [4, ст. 257].

Окрім криміналістики ОРД органічно пов'язана з кримінальним правом. У визначенні завдань ОРД законодавець зазначив, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [3]. Матеріали підрозділу кримінальної поліції, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння, відповідальність за які передбачена КК України направляються

до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування. Такі матеріали повинні містити фактичні дані / відомості про наявність та місцезнаходження доказів (у тому числі речових доказів), бухгалтерських документів, викрадених або здобутих злочинним шляхом коштів, майна та інших цінностей тощо. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України. Співробітники підрозділів кримінальної поліції направляють свої зусилля на виявлення фактичних даних (оперативно-значущої інформації) лише щодо діянь, які Кримінальним кодексом України визначені як кримінальні правопорушення. Особлива частина ОРД безпосередньо розглядає оперативно-розшукову тактику протидії конкретним кримінальним правопорушенням чи їх видам.

Стаття 12 Кримінального кодексу України (далі – КК України, *Прим. автора*) визначає кваліфікацію кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості [3]. Це є важливим аспектом у діяльності кримінальної поліції оскільки ступінь тяжкості кримінального правопорушення враховується при визначенні необхідності проведення тих чи інших оперативно-розшукових заходів. Так, згідно з положеннями статті 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [5], під час здійснення ОРД обмеження прав і свобод людини мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

Також оперативно-розшукова діяльність взаємопов'язана з кримінальним процесуальним правом. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України, *Прим. автора*) від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [6] визначає порядок кримінального провадження на території України. Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого

розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Статтею 216 КПК України визначена підслідність досудового розслідування кримінальних правопорушень. Це надає можливість зазначити, що підрозділи кримінальної поліції направляють свої зусилля на ефективне забезпечення виконання завдань кримінального провадження, досудове розслідування якого здійснюють слідчі Національної поліції України.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

Аксіомою є той факт, що саме з ОРД часто починається виявлення інформації про кримінальні правопорушення, зокрема – латентні. Пошукова діяльність підрозділів кримінальної поліції надає можливість виявити та встановити інформацію про осіб та факти, що сприяє вирішенню завдань кримінального провадження, які закріплені в статті 2 КПК України.

Окрім вищезазначених юридичних наук теорія ОРД пов'язана і з кримінологією, яка вивчає закономірності і тенденції розвитку злочинності, її причини і умови, особу злочинця, механізм і генезис злочинної поведінки. Структура підрозділів, які здійснюють ОРД, організаційні та тактичні засади цієї діяльності безпосередньо визначаються структурою злочинності, кримінологічним аналізом злочинності, її станом,

динамікою розвитку тощо. Статистична інформація, прогнозування злочинності обумовлює відповідну розстановку і підрозділів, які здійснюють ОРД.

Сучасний розвиток кримінального аналізу надає механізм своєчасного ефективного реагування на тенденції розвитку злочинності. Окремо слід зазначити особистість злочинця, як прояв соціальної сутності кримінальних правопорушень різних типів, які у взаємодії визначають вчинення злочину.

Важливе значення для ОРД має знання соціальних, психологічних, моральних якостей особистості злочинця. Це все має важливе значення для протидії злочинності взагалі та для оперативно-розшукової практики зокрема.

Вивченням особистості злочинця займається і психологія, зокрема: юридична психологія, судова психологія тощо. Тіщенко В.В., Загородній В.С., Белік Л.С. аналізуючи тактичні та психологічні аспекти злочинної діяльності визначають взаємозв'язок тактичних і психологічних знань з оперативно-розшуковою діяльністю [7]. Зокрема ними досліджувалися питання, пов'язані з професійним спілкуванням співробітника оперативного підрозділу під час здійснення ОРД, використання методів і форм впливу в слідчій та оперативно-розшуковій діяльності. Заслужують на увагу визначені науковцями дефініції щодо довірчих відносин в ОРД, професійного спілкування з об'єктами оперативної уваги, розвитку контакту між людьми в психологічному плані [7, с. 28]. Безпосередньо Тіщенко В.В., Загородній В.С., Белік Л.С. дійшли висновку, що оперативно-розшукова діяльність за своєю специфікою вимагає від працівників уміння приймати рішення в умовах дефіциту часу. Науковці визначають довірчі відносини як відносно усталений стан взаємодії між оперативними працівниками і громадянами, який повідомляє йому конфіденційну інформацію для розв'язання оперативно-службових завдань [7, с. 28].

Бараненко Б.І., Богучарова О.І., Криволапчук В.О. [8, 9] досліджували методологічну функцію психології оперативно-розшукової діяльності дійшли висновку про те, що одне з головних місць у загальній структурі методології науки (теорії) і практики ОРД посідає психологія ОРД, що відображується: у підставах методології ОРД; поряд із такими основними підставами, як філософія, системний аналіз, наукознавство,

етика, естетика; у суб'єктно-діяльнісному вимірі характеристики оперативно-розшукової діяльності: особливості, принципи, умови, норми діяльності; у логічній структурі цієї діяльності: суб'єкт, об'єкт, цілі, предмет, форми, засоби, стадії, етапи, методи, результат діяльності [9, с. 222].

Даний підхід надав можливість науковцям зазначити окремий напрям прикладної психології – психологію оперативно-розшукової діяльності [9, с. 223]. Заслужує на увагу висновок Бараненка Б.І., Богучарової О.І., Криволапчука В.О. згідно з яким «...за все більш урізноманітнюваним методичним доробком, так і за гносеологічними питаннями, спостерігаємо, що в сучасній теорії ОРД комплексний підхід зі своєю методологією стає панівним, реалізуючи комунікативну парадигму різних суб'єктів розслідування злочину у формах співорганізації різноманіття наукових поглядів і точок зору.

У теорії та практиці психологічного забезпечення ОРД і кримінального процесу він спонукає до міждисциплінарної взаємодії в науковому просторі, ґрунтуючись, зокрема, на суб'єктно-діяльнісному підході» [9, с. 230].

Отже, підводячи підсумок зазначаємо, що взаємодія оперативно-розшукова діяльності з іншими науками, галузями знань надає можливість розглядати правовідносини у міждисциплінарному просторі. Це надає можливість використовувати різні методи пізнання злочинності, визначати загальні і конкретні аспекти протидії кримінальним правопорушенням підрозділами кримінальної поліції.

Питання для самоконтролю знань

1. Оперативно-розшукова діяльність, як навчальна дисципліна.
2. Мета навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність».
3. Завдання навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність».
4. Предмет навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність».
5. Виховна мета навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність».

6. Розвивальна мета навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність».
7. Взаємозв'язок Оперативно-розшукової діяльності з Криміналістикою.
8. Взаємозв'язок Оперативно-розшукової діяльності з Кримінальним правом.
9. Взаємозв'язок Оперативно-розшукової діяльності з Кримінальним процесуальним правом.
10. Взаємозв'язок Оперативно-розшукової діяльності з Кримінологією.
11. Взаємозв'язок Оперативно-розшукової діяльності з Кримінальним аналізом.
12. Взаємозв'язок Оперативно-розшукової діяльності з Психологією.

§ 2. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Поняття, сутність, завдання оперативно-розшукової діяльності

Оперативно-розшукова діяльність має виключно державно-правовий характер, що зумовлене її законодавчим визначенням та санкціонуванням державою. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII регулює правові відносини, які визначають поняття, завдання, правові засади та підстави оперативно-розшукової діяльності [5].

Статтею 2 Закону України «Про ОРД» зазначається, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [5, ст. 2].

Своєю чергою І.Р. Шинкаренко, І.О. Шинкаренко та О.В. Кириченко пропонують наукове визначення оперативно-розшукової діяльності, а саме – це соціально необхідна, особливо організована, науково обумовлена, законодавчо регламентована система гласних і негласних, пошукових, розвідувальних, контррозвідувальних заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими підрозділами та особами з метою попередження та розкриття злочинів, розшуку злочинців та осіб, які зникли безвісти та забезпечення кримінального судочинства [10]. З точки зору законодавчого визначення сутності оперативно-розшукової діяльності слід вказати, що український законодавець з прийняттям Закону України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-IX [11] розмежував оперативно-розшукову і розвідувальну діяльність.

Статтею 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені завдання оперативно-розшукової діяльності, а саме:

- пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України;

- пошук і фіксація фактичних даних про розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства;
- отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

На нашу думку головним завданням ОРД підрозділів кримінальної поліції є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена КК України. Окрім того завданням ОРД відповідно до чинного законодавства є отримання інформації щодо правопорушень некримінального характеру, встановлення яких сприяє вирішенню завдань протидії злочинності, а також фактів та обставин, що не мають ознак злочинів, проте відповідно до чинного законодавства потребують перевірки спеціальними заходами (допуск до державної таємниці, допуск громадян до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках тощо).

На підставі вищезазначеного можемо визначити основні завдання підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України, зокрема:

- запобігання та припинення кримінальних правопорушень;
- виявлення та розкриття кримінальних правопорушень;
- розшук та викриття осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- розшук безвісно зниклих громадян, встановлення осіб невідомої долі;
- забезпечення досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження відповідно до вимог КПК України.

На думку Є.М. Моїсеєва, О.М. Джузи, Д.Й. Никифорчука та інш. правовідносини в оперативно-розшуковій діяльності виступають як частина своєрідних за природою суспільних відносин окремої галузі права, що мають складний, системний, неоднорідний характер [12]. Вони виникають, розвиваються і припиняються за наявності юридичних фактів, зокрема протиправних (*Прим. – автора*) і станів, визначених у законодавчих та нормативно-правових актах, за допомогою яких реалізуються повноваження органів і осіб як суб'єктів таких відносин, та спрямовані на досягнення конкретного результату поведінки з метою вирішення

завдань ОРД та кримінального провадження. Особливістю правовідносин в ОРД є їх об'єкт [12]. Визначальними є кримінально-правові відносини. Слід зазначити, що ОРД не обмежується забезпечувальною роллю щодо кримінального права, кримінального процесуального права, а має інші об'єкти. Спеціальний об'єкт ОРД – це результат даних правовідносин, на досягнення якого спрямовані дії суб'єктів ОРД. Суб'єкт правовідносин в ОРД – це одна із сторін, що пов'язана з протилежною особливим механізмом суб'єктивних прав та обов'язків при реалізації правової норми теорії оперативно-розшукової діяльності, як юридичної науки [12]. За функціями ОРД виділяють наступні групи суб'єктів правовідносин в ОРД:

- державні органи, посадові особи, підрозділи, які здійснюють ОРД та особи, які контролюють ОРД і здійснюють прокурорський нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності;
- суб'єкти, які залучаються до участі в ОРД;
- суб'єкти, стосовно яких потрібно здійснювати оперативно-розшукові заходи через їх протиправну поведінку;
- суб'єкти, які захищаються в ОРД і мають правовий інтерес [12].

Слід зазначити, що виникнення правовідносин в ОРД обумовлено не лише оперативно-значущою інформацією про кримінальне правопорушення, або пов'язані з ним факти, а й встановлення конфіденційного співробітництва, безвісне зникнення особи чи необхідність перевірки особи у зв'язку з допуском до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, доступом осіб до розвідувальної таємниці, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів тощо.

2.2. Принципи оперативно-розшукової діяльності

Проводячи аналіз принципів оперативно-розшукової діяльності слід визначитися з поняттям «принцип». Відповідно до філологічних та філософських підходів принцип – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.

Це особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось, правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства або переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці тощо.

Принцип (лат. *principium* – начало, основа) – це твердження яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане. Своєю чергою у повсякденному житті принципами називають внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні, ментальні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності. В теорії ОРД принципи – це загальні вимоги до побудови теорії, які сформульовані як те первинне, що лежить в основі протидії кримінальним правопорушенням тобто певної сукупності фактів про діяльність уповноважених підрозділів, зокрема кримінальної поліції, з попередження, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень та встановлення осіб, які їх вчинили. При характеристиці різноманітних систем принципи відображають ті суттєві характеристики, що відповідають за правильне функціонування системи, без яких вона не виконувала б свого призначення. Окрім того слід зазначити, що принципи відрізняються від законів тим, що їхнє формулювання загальніше, менш конкретне. Від аксіом принципи відрізняються тим, що обираються не довільно, а формуються в процесі пошуку істини, а тому можуть виникати, змінюватися і застарівати.

Відповідно до положень Конституції України (ст. 8) в нашій державі визнається і діє принцип верховенства права [1]. Саме тому Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується кожному громадянину. Також кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації [1, ст. 32], права і свободи людини і громадянина захищаються судом [1, ст. 55].

Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані [1, ст. 22]. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом – принцип рівності громадян. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Отже, закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними [1, ст. 57].

Індивідуальний характер юридичної відповідальності визначено у статті 61 Конституції. Згідно принципу презумпції невинуватості особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину [1, ст. 62].

Отже, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Лише в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Одночасно кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. А незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Визначившись з конституційними принципами слід провести аналіз загальних принципів ОРД. Зокрема, у третьому розділі Закону України «Про Національну поліцію» [2] визначені принципи діяльності поліції, а саме: верховенство права (ст. 6); дотримання прав і свобод людини (ст. 7); законність (ст. 8); відкритість та прозорість (ст. 9); політична нейтральність (ст. 10); взаємодія з населенням на засадах партнерства (ст. 11); безперервність (ст. 12) тощо.

Своєю чергою статтею 7 КПК України визначені загальні засади кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться: верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця

спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; безпосередність дослідження показань, речей і документів; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; публічність; диспозитивність; гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами; розумність строків; мова, якою здійснюється кримінальне провадження [6, ст. 7].

У статті 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені принципи ОРД: верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини [5, ст. 4]. Верховенство права передбачає, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права в ОРД забезпечується аналогією з вимогами КПК України у кримінальному провадженні і застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Принцип законності передбачає, що службові особи підрозділів, які здійснюють ОРД зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Статтею 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності [5, ст. 9]. Дотримання прав і свобод людини під час здійснення ОРД означає, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб.

Окрім вищенаведеного зазначаємо, що практика протидії кримінальним правопорушенням підрозділами кримінальної поліції виробила і спеціальні принципи ОРД, до яких слід віднести: поєднання гласних і негласних заходів; добровільність; конфіденційність; конспірація;

наступальність; цілеспрямованість; об'єктивність і повнота; доцільність; соціальна захищеність конфідентів; взаємодії, тощо. Однак аналіз даних принципів потребує роботи із джерелами обмеженого доступу з дотриманням вимог режиму секретності.

2.3. Підстави оперативно-розшукової діяльності

Статтею 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності. Такими підставами є:

1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- кримінальні правопорушення, що готуються;
- осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення;
- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;
- осіб безвісно відсутніх;
- розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;
- реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності;

2) запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих

та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів;

2-1) необхідність перевірки осіб у зв'язку з призначенням на посади в розвідувальних органах України або залученням до конфіденційного співробітництва з такими органами, доступом осіб до розвідувальної таємниці;

3) випадки, передбачені ст. 17 Закону України «Про розвідку», зокрема підставами для здійснення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів розвідувальними органами є:

- необхідність сприяння спеціально уповноваженому органу державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності у здійсненні контррозвідувального забезпечення закордонних дипломатичних установ України, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у державі перебування, відряджених за кордон громадян України, які обізнані у відомостях, що становлять державну таємницю, а також охороні державної таємниці в цих установах;
- участь у боротьбі з тероризмом, протидії розвідувально-підривній діяльності проти України, транснаціональній організованій злочинності та іншій злочинній діяльності, що становлять зовнішню загрозу національній безпеці України;
- забезпечення власної безпеки;

4) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку [5, ст. 6].

Зазначені нами підстави можуть міститися в заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, у письмових дорученнях і постановках слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитах і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій, а також запитах повноважних державних органів, установ та організацій, визначених Кабінетом Міністрів України, про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної

таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках [5, ст. 6].

Окрім того статтею 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» чітко визначена заборона приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів при відсутності підстав визначених законом.

Підводячи підсумок зазначаємо, що нами відповідно до положень Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до повноважень є обов'язковими для діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Питання для самоконтролю знань

1. Поняття «оперативно-розшукова діяльність».
2. Сутність оперативно-розшукової діяльності.
3. Завдання оперативно-розшукової діяльності.
4. Завдання оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції.
5. Поняття «принцип оперативно-розшукової діяльності».
6. Конституційні принципи.
7. Галузеві та спеціальні принципи оперативно-розшукової діяльності.
8. Підстави оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції.
9. Правова регламентація підстав оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції.

§ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

3.1. Конституційні засади оперативно-розшукової діяльності

Для здійснення службової діяльності підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність розроблена спеціальна нормативно-правова база. На підставі аналізу теоретичних розробок у сфері ОРД зазначаємо, що складовими системи законодавчого та нормативно-правового регулювання правовідносин в сфері оперативно-розшукової діяльності є:

- міжнародно-правові акти;
- акти, що регулюють у цілому діяльність суб'єктів оперативно-розшукової з протидії кримінальним правопорушенням (НПУ, СБУ, БДР тощо);
- акти, що визначають компетенцію, цілі, завдання та напрями діяльності підрозділів кримінальної поліції як суб'єкта оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням в системі Національної поліції України;
- акти загального характеру, що забезпечують функціонування соціально-правового механізму протидії кримінальним правопорушенням, зокрема кодифіковані акти – Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Митний, Податковий кодекси;
- акти, що регламентують загальні положення здійснення оперативно-розшукової діяльності та регулюють організаційно-тактичні питання застосування сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності;
- акти, що спрямовані на протидію окремим видам кримінальних правопорушень;
- акти, які регламентують контроль нагляд за дотриманням законності суб'єктами ОРД.

Слід зазначити, що першоджерелом правових основ службової діяльності підрозділів, які здійснюють ОРД є Конституція України. У Конституції закріплено основні правові норми функціонування держави та її органів, визначено права, свободи й обов'язки людини і громадянина, створено цілісну систему прокуратури, правосуддя, правоохоронних органів України. Безпосередньо Конституція України є юридичною базою для розробки законодавчих і нормативних документів, визначає майже всі принципи службової діяльності, гарантує верховенство права в державі та можливість звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина [1]. Стаття 3 визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека найвищою соціальною цінністю. Стаття 21 - Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Стаття 23 - Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості. Стаття 24 – Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. У статті 29 зазначено, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

У разі нагальної необхідності запобігти чи перепинити кримінальне правопорушення уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з

моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника. Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого [1, ст. 29].

Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду [1, ст. 30]. Відповідно до положень статті 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. А у статті 32 вказано, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1].

Це дозволяє нам висновувати про те що діяльність підрозділів, які здійснюють ОРД, наприклад – кримінальної поліції має свою правову регламентацію, яка складається з цілісної системи:

- Конституція України;
- міжнародні правові угоди;
- Закони України:

а) Закони України, що визначають сутність ОРД, правові підстави, повноваження суб'єктів оперативно-розшукової діяльності;

б) Закони України, що визначають правові основи за окремими напрямками протидії злочинності;

в) Закони України, що визначають правові основи діяльності всіх органів державної влади та їх взаємодію з Національною поліцією України.

- Кодифіковані акти:
  - а) Кримінальний кодекс України;
  - б) Кримінальний процесуальний кодекс України;
  - в) Податковий кодекс України;
  - г) Митний кодекс України.
- відомчі нормативно-правові акти:

а) нормативні акти, які визначають загальні положення здійснення ОРД підрозділами кримінальної поліції;

б) нормативні акти, які визначають завдання та компетенцію оперативних підрозділів щодо протидії злочинності;

в) нормативні акти, які визначають порядок взаємодії між оперативними підрозділами, порядок взаємодії з органами досудового розслідування та порядок взаємодії з державними органами та органами місцевого самоврядування.

3.2. Законодавче забезпечення оперативно-розшукової діяльності

Основним законодавчим актом який регламентує діяльність всіх суб'єктів, які здійснюють ОРД є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», який був прийнятий Верховною Радою України 18 лютого 1992 року [5]. В даному законодавчому акті зазначено, що правову основу ОРД становлять Конституція України, цей Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий та Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, Державну кримінально-виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна [5, ст. 3].

Даним законом чітко визначені підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Окремі статті регламентують суспільні відносини щодо своєчасного виявлення, розкриття та профілактики кримінальних правопорушень, права та обов'язки підрозділами, які здійснюють ОРД. Слід зазначити що, співробітники підрозділів, які здійснюють ОРД, при виконанні своїх посадових обов'язків є представниками влади і тому перебувають під захистом держави [5, ст. 12].

Даним Законом визначені гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Зазначено, що у кожному випадку

наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа, тощо.

Окрім вищезазначеного постає необхідність вказати законодавчі акти, які регламентують окремі суспільні відносини у сфері ОРД, зокрема:

- Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII [13];
- Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [14];
- Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року № 3782-XII [15];
- Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII [16];
- Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII [17];
- Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР [18], тощо.

Даними законодавчими актами деталізуються окремі положення щодо забезпечення принципу законності при виконанні повноважень підрозділами кримінальної поліції з протидії кримінальним правопорушенням.

Окремої уваги заслуговують і законодавчі акти, які визначають правові основи діяльності підрозділів кримінальної поліції за окремими напрямками протидії кримінальним правопорушенням, а саме:

- Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року № 3739-VI [19];
- Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ним» від 15 лютого 1995 року № 62/95-ВР [20];
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII [21];
- Закон України «Про запобігання корупції: від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [22];
- Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-XII [23];

- Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР [24];
- Закону України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 року № 1296-IV [25], тощо.

Аналізуючи законодавче забезпечення оперативно-розшукової діяльності також слід зазначити Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII (редакція від 08.08.2021) [2]. Даний закон визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України. Дія даного закону розповсюджується на підрозділи кримінальної та спеціальної поліції, які уповноважені здійснювати ОРД. Одним із завдань поліції є протидія злочинності [2, ст. 3]. До повноважень поліції відноситься здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону [2, п. 26 ст. 23].

Окрім законодавчих актів до правових основ відносяться і відомчі нормативно-правові акти, які визначають загальні положення здійснення ОРД підрозділами кримінальної поліції, завдання та компетенцію оперативних підрозділів щодо протидії злочинності тощо. Однак їхній зміст містить інформацію з обмеженим доступом, що не надає можливості провести їх аналіз у відкритому посібнику.

Підводячи підсумок зазначаємо, що нами визначені законодавчі акти, які:

- регламентують діяльність підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність; деталізують окремі положення щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності та забезпечення принципу законності при виконанні повноважень підрозділами кримінальної поліції визначають правові основи за окремими напрямками протидії злочинності.

Питання для самоконтролю знань

1. Сутність правової регламентації оперативно-розшукової діяльності;
2. Система законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують оперативно-розшукову діяльність підрозділів кримінальної поліції;

3. Конституційні засади оперативно-розшукової діяльності;
4. Загальна характеристика Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;
5. Законодавчі акти, які регламентують діяльність суб'єктів оперативно-розшукової діяльності;
6. Законодавчі акти, які регламентують окремі суспільні відносини у сфері ОРД;
7. Законодавчі акти, які визначають правові основи за окремими напрямками протидії кримінальним правопорушенням;
8. Кодифіковані акти в системі правових засад оперативно-розшукової діяльності.

§ 4. СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Історична генеза підрозділів кримінальної поліції

Теорія та практика оперативно-розшукової діяльності до суб'єктами ОРД відноситься:

- працівників оперативних підрозділів, які відповідно до положень діючих законодавчих норм уповноважені здійснювати оперативно-розшукові заходи;
- оперативні підрозділи, які відповідно до положень діючих законодавчих норм мають повноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- окремі особи, які конфіденційно, на добровільних засадах залучаються до оперативно-розшукових заходів;
- окремі особи, які гласно сприяють діяльності оперативного підрозділу.

Відповідно до норм діючих Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про Національну поліцію» до суб'єктів ОРД відносяться підрозділи кримінальної поліції та їх співробітники. Висноуємо, що сучасна система підрозділів кримінальної поліції має свою історичну генезу.

Безпосередньо, в Київській Русі розвивалася розшукова справа. «Руська правда» – перший звід законів, який був створений за часів правління князя Ярослава Мудрого. Пошукова діяльність проводилась у справах політичного характеру – князівською владою, у кримінальних справах – органами управління князівської влади. Потерпілі також самостійно займалися пошуком. Позивач збирав відповідні дані, які в суді використовувалися як докази для обґрунтування поданого позову. В доказуванні застосовувалися свідчення послухів і видоків, речові докази, «суди божі», «жереб», «рота» (присяга), ордалії (випробування окропом, вогнем, залізом), судові поєдинки, особисте зізнання тощо. Розшук передував судовому розгляду справи.

За ініціативою князівської влади використовувалися і негласні методи пошуку, зокрема щодо розбійних нападів, убивств. Розшук активно проводили княжі агенти. Розшуковий процес здійснювався у формі «заклику», «звіду», «гоніння сліду» тощо.

Заклик – інформування громадськості про кримінальне правопорушення, розшук злочинця чи майна, що мало індивідуальні ознаки.

Звід – процедура розшукування особи, звинуваченої у крадіжки, шляхом «зводін» різних людей для з'ясування походження майна, на яке претендує потерпілий.

Гоніння сліду – гонитва за злодієм по залишеним ним слідах. Діяло правило «куди приведе слід, там і перебуває злочинець», яке спонукало до участі в розшуку все населення общини. Якщо сліди приводили до якоїсь общини то на неї покладався обов'язок відшукати злочинця і видати його.

У XIV столітті частина України входила до Литовського князівства. Пошукова діяльність здійснювалася від «копного круга» як форми місцевого самоврядування. Підозрювана особа повинна була самостійно довести свою непричетність до злочину – відвести слід.

При пошуку злочинців «по гарячих слідах» сищики мали право робити обшуки, опитувати свідків, потерпілих та інших осіб – збиралась інформація й докази вини осіб, яких підозрювали у вчиненні злочинів.

У добу козацтва (1480–1775 рр.) суд не був відокремлений від адміністративної влади. Розшукові функції, об'єднані зі слідчими поклалися на генеральний військовий суд, генеральну військову канцелярію, раду генеральної старшини, раду старшин або на військових посадовців – кошового отамана, військового суддю, старшину, полковника, гетьмана, осаулів. Проводився так званий «трус села» під яким розуміємо розшук і обшук.

Ліквідація Гетьманщини, поділ України між Російською імперією та Річчю Посполитою призвели до певних відмінностей в розвитку правоохоронної функції. Однак монархічні устрої мали і певні спільні риси щодо історичної генези правоохоронної діяльності. Так включення більшості українських земель до Російської імперії обумовили і поширення всього державного механізму на колишні території козацьких полків. Нова і новітня історія розвитку правоохоронних органів відповідала загальним засадам імперії.

Зазначимо, що здобуття Україною незалежності призвело до реорганізації правоохоронних органів України, зокрема і тих підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, серед яких визначаємо підрозділи кримінальної поліції.

4.2. Організаційні засади діяльності підрозділів кримінальної поліції

Попередньо проведені нами дослідження правових та тактичних основ оперативно-розшукової діяльності надали можливість визначити організаційні засади діяльності підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України. На нашу думку, загальним для уповноважених підрозділів кримінальної поліції є здійснення оперативно-розшукової функції щодо запобігання та виявлення кримінальних правопорушень, що відноситься до спеціалізації та компетенції відповідного підрозділу. З метою оптимального визначення компетенцій уповноважених підрозділів кримінальної поліції, на прикладі підрозділів Департаменту карного розшуку, зазначаємо, що практикою протидії кримінальним правопорушенням визначені організаційні принципи діяльності, а саме: організаційно-управлінський, лінійний і оперативно-територіальний [26].

Організаційно-управлінський принцип полягає у взаємодії працівників, які виконують завдання за різними напрямками боротьби зі злочинністю під керівництвом начальника підрозділу та на основі науково обґрунтованої організації управління, єдиноначальності та колегіальності.

Оперативно-територіальний принцип передбачає оперативне обслуговування та організацію виявлення і розкриття кримінальних правопорушень на певних закріплених за підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України територіях, дільницях, зонах.

Лінійний принцип передбачає ґрунтовне вивчення основних ділянок роботи підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України з метою організації боротьби з окремими видами злочинних посягань або поширеними кримінальними правопорушеннями [26].

Визначені нами організаційні принципи імплементуються в діяльності підрозділів, які входять до структури підрозділів кримінальної поліції. Діяльність підрозділів кримінальної поліції здійснюється за територіальним та лінійним принципом організації діяльності. Саме тому до підрозділів кримінальної поліції відносяться визначені законодавством територіальні та міжрегіональні територіальні підрозділи [27].

Так, до територіальних підрозділів кримінальної поліції відносяться:

- Департамент карного розшуку;
- Департамент міграційної поліції;
- Департамент оперативної служби;
- Департамент оперативно-технічних заходів;
- Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- Департамент кримінального аналізу;
- Департамент захисту інтересів суспільства і держави.

Своєю чергою до міжрегіональних територіальних підрозділів кримінальної поліції відносяться підрозділи:

- Департамент внутрішньої безпеки;
- Департамент кіберполіції;
- Департамент стратегічних розслідувань;
- Департамент боротьби з наркозлочинністю [27].

При організації діяльності використовується термін «оперативне обслуговування», під яким розуміємо систему заходів, що здійснюються уповноваженими підрозділами кримінальної поліції з метою вивчення криміногенної обстановки на території обслуговування або по відповідній лінії протидії кримінальним правопорушенням та стеження за нею, для своєчасного і кваліфікованого реагування на негативні зміни, виявленням і усуненням причин і умов злочинності. Стан злочинності на певній території чи лінії роботи, її динаміка, кількість нерозкритих кримінальних правопорушень, а також кількість підозрюваних чи обвинувачених осіб, які знаходяться в розшуку мають вплив на організацію діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Як приклад визначені нами територіальні підрозділи кримінальної поліції організовують свою діяльність на території обслуговування. При цьому враховуються кількість і склад населення, що проживає на

території обслуговування, розміщення закладів освіти, закладів дозвілля, торговельних установ, криміногенних місць тощо. Також беруться до уваги статистичні дані про стан злочинності і характеристику осіб, які вчинили злочин, ступінь поширення пияцтва та наркоманії на території обслуговування. Одночасно за лінійним принципом організують свою діяльність міжрегіональних територіальних підрозділів кримінальної поліції.

Отже, організаційною парадигмою діяльності уповноважених підрозділів кримінальної поліції є поєднання різних організаційних принципів діяльності. Загальною складовою є здійснення оперативно-розшукової функції щодо виявлення кримінальних правопорушень. Елементами такої діяльності є:

- вивчення, аналіз і оцінка оперативної обстановки на території обслуговування, на об'єктах та за лініями роботи;
- на підставі аналізу і оцінки оперативної обстановки планування оперативно-розшукової діяльності та прийняття управлінського рішення;
- навчання особового складу кримінальної поліції прийомів і методів роботи (наприклад: гласним, негласним, *Прим. – автора*);
- розміщення сил і засобів згідно з потребами протидії злочинності та оперативно-тактичними характеристиками;
- налагодження взаємодії підрозділів кримінальної поліції з іншими підрозділами Національної поліції України, зокрема з органом досудового розслідування;
- налагодження взаємодії підрозділів кримінальної поліції з іншими правоохоронними органами, державними установами, громадськими організаціями, населенням для протидії злочинності;
- контроль та перевірка виконання прийнятих рішень.

Одночасно, методологічна парадигма оперативно-розшукової функції має наступні взаємозалежні елементи:

- по-перше це діяльність уповноважених підрозділів кримінальної поліції щодо запобігання, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень;
- по-друге об'єктом діяльності є суспільні відносини, які накладають відбиток на правову регламентацію діяльності підрозділів кримінальної поліції;

- по-третє безпосередній вплив на об'єкт мають соціальні інститути – суспільство, сім'я, соціальне оточення, кримінальне середовище;
- по-четверте, дії осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, або причетні до їх підготовки чи організації мають прихований та латентний характер.

Отже, наведене вище, надає нам можливість визначити організаційні засади діяльності підрозділів кримінальної поліції. Зокрема, нами проаналізовані організаційно-управлінський, лінійний і оперативно-територіальний принципи діяльності. Зазначена необхідність враховувати стан оперативного обслуговування. А також визначені організаційна та методологічна парадигми здійснення оперативно-розшукової функції підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України.

4.3. Повноваження підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність

За визначеними у статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність загальними для всіх суб'єктів ОРД обов'язками, підрозділи кримінальної поліції, зобов'язані:

1) у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень;

2) виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів;

3) виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна;

4) інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані з службовою діяльністю посадових осіб;

5) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень;

6) забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб;

7) брати участь у здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт [5, ст. 7].

Законодавчим актом визначено, що у разі виявлення ознак кримінального правопорушення підрозділ кримінальної поліції, як суб'єкт ОРД зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [5, ст. 7].

У разі, якщо ознаки кримінального правопорушення виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак кримінального правопорушення, закінчує проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового

розслідування [5, ст. 7]. Окрім того, підрозділи кримінальної поліції проводять слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні за дорученням слідчого, дізнавача, прокурора в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України. Письмові доручення щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, надані слідчим, дізнавачем, прокурором у межах компетенції та в установленому порядку, є обов'язковими до виконання підрозділом кримінальної поліції.

Права підрозділів, які здійснюють ОРД визначені статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5]. Тому, підрозділи кримінальної поліції, мають право:

1) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

2) проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь;

3) порушувати в установленому законом порядку питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та брати участь в їх проведенні;

4) ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій - виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України, – витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні кримінального правопорушення, джерело та розміри їх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку. Слід вказати, що

вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України;

5) проводити операції із захоплення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, припинення кримінальних правопорушень, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 КПК України;

7-1) з метою виявлення та фіксації діянь, передбачених статтями 305, 307, 309, 311, 318, 321, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України, проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь;

8) виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 КПК України;

9) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263-265 КПК України;

10) накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та вилучення згідно з положеннями статей 261, 262 КПК України;

11) здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 КПК України;

12) здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями статті 268 КПК України;

13) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;

14) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 КПК України;

15) отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

16) використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само за згодою осіб – житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать;

17) створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями статті 273 КПК України;

18) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи;

19) застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених Законом України «Про Національну поліцію»;

20) звертатися у межах своїх повноважень із запитом до правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна.

Підводячи підсумок зазначаємо, що на підставі норм чинних Законів України «Про Національну поліцію» та «Про оперативно-розшукову діяльність» нами визначені права та обов'язки підрозділів кримінальної поліції. Встановлено, що при виконанні своїх повноважень з протидії кримінальним правопорушенням підрозділи кримінальної поліції керуються нормами і КПК України.

4.4. Професіограма оперуповноваженого

Від підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність суспільство очікує суттєвого покращення й підвищення ефективності діяльності з протидії кримінальним правопорушенням. На думку Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В. особливого значення набуває рішення завдання професіографічного вивчення основних видів діяльності в Національній поліції України [28]. Науковці визначають це умовою ефективного використання кадрового потенціалу, оптимізації

процесу відбору до лав поліції найбільш придатних кандидатів, підготовки та перепідготовки кадрів, раціоналізації режимів та умов праці тощо. На думку вчених професіографічне вивчення діяльності в Національній поліції України здійснюється з метою визначення вимог, які професія висуває до індивідуальних психологічних, психофізіологічних і особистісних властивостей працівників, визначення сукупності професійно важливих якостей, необхідних для оволодіння професією тощо.

Враховуючи відкритий характер посібника зупинимося на професіограмі оперуповноваженого карного розшуку, як одного з головних співробітників Національної поліції, який проводить оперативно-розшукові заходи з метою запобігання та припинення підготовлюємих кримінальних правопорушень, виявлення та розкриття вчинених (зокрема неочевидних, латентних – *Прим. автора*) кримінальних правопорушень та здійснює оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження. Історична генеза сучасного розвитку підрозділів кримінальної поліції доводить, що спеціалізації, які попередньо функціонували в карному розшуці виокремились в різні Департаменти, які на правах самостійних підрозділів функціонують в структури кримінальної поліції.

Безпосередньо оперуповноважений карного розшуку, як співробітник кримінальної поліції здійснює оперативно-розшукову профілактику та працює над виявленням та розкриттям кримінальних правопорушень загально-кримінальної спрямованості, зокрема: кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи; проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, гендерно-обумовленому насильству; проти власності. Також здійснює протидію: торгівлі людьми, злочинам у сфері суспільної моралі, незаконній міграції та кримінальним правопорушенням серед дітей; кримінальним правопорушенням, пов'язаним з обігом товарів, предметів, речовин заборонених до цивільного обігу тощо.

Слід зазначити, що діяльність оперуповноваженого карного розшуку протікає нерідко в умовах оперативного ризику, психологічної та фізичної протидії злочинців. Скакун О. Ф. та Овчаренко Н. І. [29] визначають різні аспекти професіограми оперуповноваженого: пошуковий, реконструктивний, засвідчувальний, організаційний, соціальний, комунікативний тощо.

Пошуковий аспект діяльності оперуповноваженого карного розшуку полягає в здійсненні заходів, направлених на виявлення осіб та фактів, що заслуговують на оперативний інтерес.

Реконструктивний аспект діяльності оперуповноваженого карного розшуку виражається в уявному відтворенні (разом зі слідчим) картини події злочину – по фактичним даним, доказам (ідеальних та матеріальних слідів злочинної діяльності), здійснення аналітичної роботи, прогнозування щодо розробки основних версій кримінального правопорушення, складання плану заходів, зокрема і спільно зі слідчим плану гласних і негласних слідчих (розшукових) дій.

Засвідчувальний аспект діяльності оперуповноваженого карного розшуку полягає в фіксації оперативно-значущої інформації на матеріальних носіях, складання відповідних документів: рапортів, довідок, оформлення заяв, пояснень від осіб, а за результатами виконання окремих доручень органу досудового розслідування відповідних протоколів слідчих (розшукових) дій. На засвідчувальний аспект діяльності звертали увагу науковці Тіщенко В. В., Загородній В. С., Белік Л. С. На їхню думку засвідчувальна діяльність супроводжує не тільки процес пізнання істини, але й прийняття та реалізації рішень, пов'язаних з правовим повноваженням суб'єктів юридичної діяльності [7, с. 18].

Організаційний аспект діяльності оперуповноваженого карного розшуку [29] включає вміння планувати свою діяльність та ефективно організувати свою діяльність протягом кожного дня, тижня, місяця, року тощо Це передбачає і виїзди на територію обслуговування, проведення пошукових заходів з виявлення ознак злочину та його розкриття, виїзди на місця події та проведення слідчих (розшукових) дій, виїзди в різні установи, організації, підприємства тощо, а також роботу з особами, які надають конфіденційну допомогу.

Соціальний аспект діяльності оперуповноваженого карного розшуку [29] визначається прагненням попередити злочини на своїй території чи лінії роботи, що вимагає від нього знання кримінального контингенту та вміння створити обстановку, що перешкоджає злочинним намірам.

Комунікативний аспект діяльності оперуповноваженого карного розшуку [29] полягає в його спілкуванні з:

- підозрюваним (встановлення з ним контакту вимагає наполегливості, витримки і міцних нервів);
- злочинцем в момент затримання (вміння швидко орієнтуватися в ситуації, щоб затриманим був саме той, хто скоїв злочин); особами, які надають конфіденційну допомогу;
- потерпілим, свідками, фахівцями в різних галузях знань тощо.

Отже, оперуповноважений карного розшуку, іншого підрозділу кримінальної поліції повинен вміти спілкуватися з особами різного віку, соціального статусу, знайти індивідуальний підхід до кожного з них тощо.

Окремо потребує уваги і питання професійного (оперативного) ризику в діяльності оперуповноваженого карного розшуку. Як слушно зазначив Тарасюк І.В. [30] необхідність виявлення та припинення тяжких злочинів ставить оперативного працівника в умови постійного професійного ризику, тому що позитивний результат не завжди гарантований. У той же час відмовитись від ухвалення рішення про проведення розшукового заходу він не може, бо в цьому разі теж ризикує можливістю порушення законності, своїм авторитетом, престижем професії та оперативного підрозділу.

Тому погоджуємося з висновком Бараненка Б.І., згідно з яким ризик в оперативно-розшуковій діяльності визначається як об'єктивно існуюча усвідомлювана, прогнозована ймовірність настання поряд з досягненням певних цілей також і негативних наслідків негласних слідчих дій, здійснюваних оперативними підрозділами (апаратами) правоохоронних органів із метою вирішення завдань по боротьбі зі злочинністю, що зумовлено невизначеністю можливих оцінок ситуацій, в яких реалізуються зазначені дії [8].

Аналізуючи професіограму вважаємо необхідним визначити і дискреційні повноваження оперуповноваженого карного розшуку. Методологія проведення антикорупційної експертизи, яка затверджена наказом Міністерства юстиції України 24.04.2017 № 1395/5 [31] під дискреційними повноваженнями визначає сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта.

Безпосередньо дискреційні повноваження мають такі ознаки:

1) дозволяють органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) на власний розсуд оцінювати юридичний факт (фактичний склад), внаслідок чого можуть виникати, змінюватись або припинятись правовідносини;

2) дозволяють на власний розсуд обирати одну із декількох запропонованих у нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта форм реагування на цей юридичний факт;

3) надають можливість органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) на власний розсуд вибрати міру публічно-правового впливу щодо фізичних та юридичних осіб, його вид, розмір, спосіб реалізації;

4) дозволяють органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) обрати форму реалізації своїх повноважень – видання нормативного або індивідуально-правового акта, вчинення (утримання від вчинення) адміністративної дії;

5) наділяють орган (особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) правом повністю або частково визначати порядок здійснення юридично значущих дій, у тому числі строк та послідовність їх здійснення;

6) надають можливість органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) на власний розсуд визначати спосіб виконання управлінського рішення, у тому числі передавати виконання прийнятого рішення підлеглим особам, іншим органам державної влади та місцевого самоврядування, встановлювати строки і процедуру виконання [3].

Тіщенко В. В., Загородній В. С., Белік Л. С., аналізуючи психологічні чинники діяльності зазначили, що обов'язковість дотримання законів, обмеження прав людини, у тому числі позбавлення її свободи, потребує виключної уважності та виваженості [7, с. 18].

Наведено вище дозволяє дійти висновку про те, що нерозуміння оперуповноваженим чіткого змісту своєї службової діяльності, зокрема підстав проведення оперативно-розшукових заходів, забезпечення режиму секретності, видів і категорій справ (оперативно-розшукова справа, кримінальне чи адміністративне провадження), які він має

розглядати, самостійності при прийнятті управлінських та інших рішень, обсягу службових повноважень, які підлягають виконанню безпосередньо впливає на забезпечення законності діяльності.

Дискреційне повноваження є законним і невід'ємним елементом публічної влади. Посадова особа, використовуючи такі повноваження, зобов'язана передусім правильно оцінити ситуацію, наявні факти і застосувати до встановлених фактів діючі правові норми, а також, при цьому не допустити зловживання владою [32]. Аналізуючи дискреційні повноваження слід звернути увагу на їхню особливість у діяльності підрозділів кримінальної поліції.

Здійснення оперативно-розшукової функції з протидії злочинності вимагає дотримання принципів негласності та конфіденційності працівниками підрозділів кримінальної поліції. Прийняття рішення про заведення оперативно-розшукової справи, проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій також надають можливість діяти та приймати рішення оперативним працівникам на власний розсуд. А при суб'єктивному підході, зокрема – наявність особистого інтересу чи конфлікту інтересів, до виконання службових обов'язків виникають умови для вчинення корупційних, або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Отже, на підставі аналізу дослідження [32] висновуємо, що безпосередньо парадигма професіограми оперуповноваженого кримінальної поліції визначає, на підставі теоретичної і практичної підготовки та дискреційних повноважень, формування готовності діяти в умовах професійного (оперативного) ризику, психологічної та фізичної протидії злочинців, діяти як у складі команди так і автономно, що вимагає відповідну психологічну підготовку з формування вольових якостей особистості, а також оволодіння прийомами рукопашного бою, спеціальними засобами та вогнепальною зброєю, забезпечення особистої безпеки та безпеки оточуючих тощо. Готовність оперуповноваженого кримінальної поліції застосувати прийоми рукопашного бою, спеціальні засоби та вогнепальну зброю залежить не лише від знань правових засад застосування заходів примусу, а також і від сформованості вольових якостей та психологічної стійкості, емоційної стриманості у стресових ситуаціях, в обмежений час прийняти вірне правове рішення щодо своїх дій.

4.5. Соціальний і правовий захист працівників підрозділів кримінальної поліції

Статтю 12 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлено соціальний і правовий захист працівників оперативних підрозділів [5]. Так на працівників, які здійснюють ОРД, поширюються гарантії правового і соціального захисту, передбачені законами України про ці органи. Працівникам, які здійснюють ОРД, надаються додаткові пільги в питаннях соціально-побутового та фінансового забезпечення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

При наявності даних про загрозу життю, здоров'ю або майну працівника та його близьких родичів у зв'язку із здійсненням ним ОРД в інтересах безпеки України, або по виявленню тяжкого та особливо тяжкого злочину, або викриттю організованої злочинної групи оперативний підрозділ зобов'язаний вжити спеціальних заходів для забезпечення їх безпеки – зміна даних про особу, зміна місця проживання, роботи і навчання, інших даних у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Не несе відповідальності працівник оперативного підрозділу, який заподіяв шкоду правам, свободам людини, інтересам держави під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, перебуваючи у стані необхідної оборони, крайньої необхідності або професійного (оперативного) ризику, а так само у зв'язку із затриманням особи, в діях якої є ознаки кримінального правопорушення.

Статтю 62 Закону України «Про Національну поліцію» [2] встановлені гарантії професійної діяльності поліцейського, які розповсюджуються на працівників підрозділів кримінальної поліції. У даній статті зазначено, що поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами.

Поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику. Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням.

Зазначаємо, що поліцейський зобов'язаний надати пояснення з приводу справ та матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом. Ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом. Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність відповідно до закону. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону. У разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб [2].

Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції на підставі пунктів 1-4, 7, 8 частини першої статті 77 Закону України «Про Національну поліцію», для забезпечення власної безпеки мають право придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, використовуючи їх виключно з підстав, визначених цим Законом [2].

З метою ефективного виконання службових обов'язків поліцейський забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків, отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків.

Поліцейський користується повноваженнями, передбаченими Законом України «Про Національну поліцію», незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу, своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України. Окрім того у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими Законом України «Про Національну поліцію» та іншими актами законодавства, захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом.

Оперуповноважений підрозділу кримінальної поліції може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей. Розділ IX Закону України «Про Національну поліцію» регламентує соціальний захист поліцейських, зокрема:

- службовий час і час відпочинку поліцейських (ст. 91);
- відпустки поліцейських (ст. ст. 92, 93);
- грошове забезпечення поліцейських (ст. 94);
- медичне забезпечення поліцейських (ст. 95);
- житлове забезпечення поліцейських (ст. 96);
- одноразову грошову допомогу в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського (ст. 97);
- пенсійне забезпечення поліцейських (ст. 102);
- захист прав та законних інтересів працівників поліції (ст. 104) тощо [2].

Підводячи підсумок зазначаємо, що нами на підставі діючих норм було проведено аналіз соціального і правового захисту працівників оперативних підрозділів.

Питання для самоконтролю знань

1. Особливості розшукової діяльності в часи Київської Русі.
2. Особливості виявлення злочинців в час козаччини.
3. Становлення підрозділів кримінальної міліції у ХХ столітті.
4. Розвиток підрозділів кримінальної поліції в незалежній Україні.
5. Організаційно-управлінський принцип діяльності.
6. Лінійний принцип діяльності.
7. Оперативно-територіальний принцип діяльності.
8. Сутність оперативного обслуговування.
9. Обов'язки підрозділів кримінальної поліції.
10. Права підрозділів кримінальної поліції.
11. Складові професіограми оперуповноваженого карного розшуку / кримінальної поліції.
12. Діяльність оперуповноваженого в умовах ризику.
13. Дискреційні повноваження оперуповноваженого.
14. Соціальний захист працівників підрозділів кримінальної поліції.
15. Правовий захист працівників підрозділів кримінальної поліції.

§ 5. РЕЖИМНО-СЕКРЕТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток та реформування всіх сторін сучасного життя суспільства супроводжується стрімким зростанням інформаційного обміну, впровадженням передових інформаційних технологій в усі його сфери. Окремий вид інформації охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, що становлять державну таємницю. Розголошення цих відомостей може завдати шкоди національній безпеці України. Специфіка діяльності оперативних підрозділів обумовлює необхідність роботи з інформацією, яка відноситься до державної таємниці [33]. Відповідно до повноважень, визначених законодавством України, підрозділи кримінальної поліції здійснюють роботу з інформацією та матеріальними носіями інформації, яка відноситься до державної таємниці.

Законом України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII [34] дається загальне поняття інформації, інформаційної діяльності, джерел інформації і режиму доступу до неї, а також поняття «таємної» інформації. Інформація це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [34].

У Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI визначено загальне поняття публічної інформація з обмеженим доступом – інформацією з обмеженим доступом [35, ст. 6]. До такої інформації відноситься:

1. конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов [35, ст. 7];

2. таємна інформація – інформація, доступ до якої обмежується відповідно до частини другої статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну,

професійну, банківську, розвідувальну таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю [35, ст. 8];

3. службова інформація – відповідно до вимог частини другої статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» до службової може належати така інформація:

3.1. що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

3.2. зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Документам, що містять інформацію, яка становить службову інформацію, присвоюється гриф «для службового користування». Перелік відомостей, що становлять службову інформацію, який складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень, не може бути обмеженим у доступі [35, ст. 9]. Безпосередньо відомчими актами МВС України визначено Переліки відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України та в системі Національної поліції України.

Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII [17] регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України.

Цим законом визначений термін «державна таємниця» – тобто вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і підлягають охороні державою [17].

Закон України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-ІХ [11] визначає поняття «розвідувальна таємниця», під якою розуміємо вид таємної інформації, що охоплює відомості та дані, отримані або створені розвідувальними органами України під час виконання покладених на ці органи завдань та здійснення функцій, визначених цим Законом, розголошення яких може завдати шкоди функціонуванню розвідки і доступ до яких обмежено відповідно до цього Закону в інтересах національної безпеки України.

Актом, у якому зведено переліки відомостей, що становлять державну таємницю у визначених Законом України «Про державну таємницю» сферах є Звід відомостей, що становлять державну таємницю (далі ЗВДТ – *Прим. автора*) [36]. Стаття 12 Закону України «Про державну таємницю» регулює питання, пов'язані з формуванням Зводу відомостей, що становлять державну таємницю. На підставі проведеного теоретичного аналізу нами встановлено, що ЗВДТ формує Служба безпеки України на підставі рішень державних експертів з питань таємниць. Зазначений Звід та зміни до нього набирають чинності з моменту опублікування в офіційних виданнях України. На тепер чинним є Звід відомостей, що становить державну таємницю, який затверджений наказом СБУ № 383 від 23 грудня 2020 р. [36].

Безпосередньо ЗВДТ визначає відомості, які відносяться до державної таємниці у сфері оперативно-розшукової діяльності. Як приклад, до відомостей, що відносяться до державної таємниці відносяться:

- відомості про причетність конкретних осіб до безпосереднього здійснення оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності (стаття 4.1.2 ЗВДТ, ступінь секретності для підрозділу НПУ «цілком таємно»);
- відомості про факт або методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії (стаття 4.12.3 ЗВДТ, ступінь секретності «таємно») [36].

Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, яка затверджена наказом ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФУ, МЮУ від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 зазначає необхідність дотримання вимог режиму секретності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій [38]. Так, постанова слідчого, прокурора про

проведення негласних слідчих (розшукових) дій, клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії та додатки до нього, протокол про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості про факт та методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а також відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться або планується проведення такої дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам та безпеці, підлягають засекречуванню.

Безпосередньо слідчим, прокурором, співробітником уповноваженого оперативного підрозділу, слідчим суддею здійснюється засекречування таких матеріальних носіїв інформації шляхом надання на підставі ЗВДТ, відповідному документу грифа секретності. А матеріальні носії інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій повинні містити такі реквізити:

- гриф секретності;
- номер примірника;
- статтю Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, на підставі якої здійснюється засекречування матеріального носія секретної інформації;
- дату засекречування;
- підпис, його розшифрування та посаду особи, яка надала гриф секретності [38].

У разі виготовлення секретних документів з використанням засобів обчислювальної техніки мають бути забезпечені вимоги законодавства у сфері технічного захисту інформації. Окрім того, матеріальні носії інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості, що становлять державну таємницю, підлягають реєстрації в режимно-секретному підрозділі у встановленому чинним законодавством порядку без розкриття відомостей про особу, стосовно якої заплановано проведення негласної слідчої (розшукової) дії, та виду цієї слідчої дії. Ведення та зберігання номенклатурних справ з організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється з дотриманням вимог законодавства у сфері охорони державної таємниці щодо секретного діловодства.

Забезпечення охорони державної таємниці та дотримання інших вимог законодавства про державну таємницю при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій покладається на слідчих, прокурорів, слідчих суддів та співробітників уповноважених оперативних підрозділів, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії [38]. У разі наявності в матеріалах щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій відомостей, що становлять державну таємницю, досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні проводяться з дотриманням вимог режиму секретності та в порядку, передбаченому главою 40 КПК України.

Стаття 517 КПК України визначає порядок охорони державної таємниці під час кримінального провадження [6]. Згідно вимог даної статті досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності. Саме тому процесуальні рішення не повинні містити відомостей, що становлять державну таємницю.

Наведене вище дозволяє зазначити, що наявність інформації з обмеженим доступом вимагає здійснення заходів щодо її охорони. Охорона державної таємниці виступає як комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв.

Під «режимом секретності» слід розуміти встановлений згідно з вимогами Закону України «Про державну таємницю» та інших виданих відповідно до нього нормативно-правових актів єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці, тобто – комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв [17].

З метою ефективного виконання службових обов'язків посадова особа підрозділу кримінальної поліції потребує оформлення допуску до державної таємниці. Під допуском до державної таємниці, відповідно до положень Закону України «Про державну таємницю» слід розуміти оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації. Під доступом до державної таємниці розуміємо надання повноважною

посадовою особою дозволу громадянину на ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, або ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, цією посадовою особою відповідно до її службових повноважень [17, ст. 1]. Відповідно до положень статті 61 Закону України «Про Національну поліцію» не може бути поліцейською особою, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск [2, п. 6, ч. 2, ст. 61].

Під «режимом секретності в Національній поліції України» розуміємо встановлений відповідно до вимог Закону України «Про державну таємницю» та інших законодавчих і нормативних актів вищих органів державної влади й управління, нормативних актів МВС та НПУ єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці в процесі повсякденної діяльності органів / підрозділів Національної поліції, що включає в себе системи адміністративно-правових, організаційних, інженерно-технічних, криптографічних та інших заходів [37]. До основних заходів забезпечення охорони державної таємниці належать: правила віднесення відомостей до державної таємниці; вимоги, що ставляться до осіб, які допускаються до особливої важливості, цілком таємних і таємних відомостей, документів, виробів і робіт; встановлений порядок допуску співробітників Національної поліції України до державної таємниці та іншої інформації обмеженого поширення; чітка нормативна регламентація (особливий режим) діяльності, пов'язаної з державною таємницею; певний порядок ведення секретного діловодства; державний і відомчий контроль за дотриманням встановленого порядку збереження і використання державних таємниць; відповідальність за порушення режиму секретності [17].

Призначення режиму секретності:

- обмеження доступу до державної таємниці осіб, які не мають відповідної форми;
- запобігання витоків або втраті секретної інформації;
- виховання у працівників сумлінного і пильного ставлення до виконання службових обов'язків;

- навчання працівників правил роботи з інформацією, документами, спеціальною літературою;
- забезпечення прихованості й раптовості, внаслідок чого зростає ефективність проведених оперативно-розшукових, розвідувальних, контррозвідувальних, негласних слідчих (розшукових) та інших заходів, здійснюваних правоохоронними та розвідувальними органами під час виконання покладених на них завдань.

Запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці вимагають проведення оперативно-розшукових заходів. Згідно з вимог статті 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» при перевірці осіб у зв'язку з допуском їх до державної таємниці оперативно-розшукова справа не заводиться. Така перевірка повинна тривати не більш як два місяці [5, ст. 9].

Не підлягають передачі і розголошенню результати ОРД, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю. За передачу і розголошення цих відомостей працівники підрозділів кримінальної поліції, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини. Забезпечення збереження державної таємниці здійснюється через дотримання вимог режиму секретності в службовій діяльності підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та їх посадовими особами.

На керівників підрозділів кримінальної поліції покладена персональна відповідальність за забезпечення належного додержання режиму секретності у підпорядкованих їм підрозділах, за своєчасну розробку та практичне здійснення заходів захисту державної таємниці від витоку та розголошення. Вони зобов'язані постійно вивчати стан режиму секретності для виявлення та перекриття можливих каналів витоку секретної інформації, у результаті чого плануються цілеспрямовані заходи щодо забезпечення зберігання державної таємниці та неухильного додержання режиму секретності.

З огляду на те, що злочинні елементи активно вживають заходи розвідувального характеру, спрямовані на з'ясування стратегічних і

поточних планів діяльності правоохоронних органів, Міністерство внутрішніх справ України, територіальні та міжрегіональні територіальні підрозділи Національної поліції України приділяють серйозну увагу вихованню у співробітників високої пильності, здійснюють різноманітні заходи, щоб забезпечити збереження відомостей, що становлять державну таємницю. Значна роль відведена навчанню співробітників підрозділів правилам виконання секретних робіт, поводження з матеріальними носіями секретної та службової інформації. Кожен працівник поліції зобов'язаний чітко знати вимоги законів, наказів, інструкцій та інших нормативних документів, що регулюють режим секретності, а також дотримуватися у своїй діяльності з протидії правопорушенням.

Питання для самоконтролю знань

1. Поняття «державна таємниця».
2. Сутність охорони державної таємниці.
3. Службова та таємна інформації.
4. Сутність режиму секретності.
5. Значення режиму секретності в Національній поліції.
6. Правові основи режиму секретності.
7. Звід відомостей, що становлять державну таємницю.
8. Допуск та доступ до державної таємниці.
9. Перевірка осіб у зв'язку з допуском їх до державної таємниці.
10. Матеріальні носії секретної та службової інформації.
11. Реквізити матеріальних носіїв інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
12. Поняття та сутність секретного діловодства.

§ 6. ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

6.1. Виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес

Теорія та практика протидії кримінальним правопорушенням оперативними підрозділами виробили форми ОРД. Погоджуючись з думкою Ю. Ю. Орлова зазначаємо, що під формою ОРД слід розуміти встановлений порядок організації оперативно-тактичних заходів для забезпечення рішення задач ОРД [39]. Своєю чергою М. В. Стацак у своєму дослідженні сформулював новітні ознаки форм ОРД, зокрема:

1) вичерпне коло суб'єктів, які уповноважені чинним законодавством використовувати оперативно-розшукові можливості в рамках кожної форми ОРД;

2) наявність специфічних об'єктів, що становлять оперативний інтерес в межах кожної форми ОРД;

3) специфічне коло учасників оперативно-розшукових правовідносин на кожній стадії ОРД;

4) особлива система правового регулювання, оскільки питання організації і тактики проведення окремих оперативно-розшукових заходів, а також використання сил і засобів ОРД у межах певних форм цієї діяльності регламентуються відомчими нормативними актами закритого характеру;

5) наявність специфічних оперативно-розшукових сил, засобів і заходів, що використовуються у рамках певних форм ОРД;

6) наявність спеціальних принципів, відповідно до яких уповноважені оперативні підрозділи здійснюють протидію злочинності в межах оперативно-розшукових форм;

7) темпоральність кожної форми ОРД;

8) наявність спеціального порядку оперативно-розшукового діловодства, що стосується оперативно-службової діяльності різних підрозділів кримінальної поліції та відображається в оперативно-розшукових документах з грифом обмеженого доступу [40].

На нашу думку, з урахуванням наукових доробків у сфері теорії ОРД слід зазначити наступні форми ОРД:

- виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес (оперативний пошук);
- оперативно-розшукова профілактика;
- оперативна розробка;
- та оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження.

Отже, виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес, або оперативний пошук – це комплекс цілеспрямованих заходів, здійснюваних суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки і накопичення відомостей, раніше невідомих правоохоронним органам, які мають значення при вирішенні задач боротьби зі злочинністю. Характерними рисами пошуку є:

- здійснюється як з урахуванням конкретних фактів вчинення кримінальних правопорушень, так і незалежно від наявності таких фактів;
- це не тільки право, а і обов'язок співробітників підрозділів кримінальної поліції;
- комплекс оперативно-розшукових заходів має пошукову спрямованість;
- у вирішенні пошукових задач беруть участь всі суб'єкти ОРД, але головна роль належить безпосередньо підрозділам кримінальної поліції.

Об'єктами даної форми є особи і факти. До осіб відносяться особи:

- від яких варто очікувати вчинення злочину;
- що замислюють конкретні злочини, або вже вчинили його;
- що підтримують зв'язок зі злочинним елементом (родичі, друзі, знайомі, ті що допомагають збути викрадене тощо);
- що стали жертвами злочину;
- які володіють інформацією про вчинення злочину (свідки, очевидці, або особи, яким дані відомості були повідомлені злочинцем, свідком, очевидцем тощо).

До фактів відносяться факти про:

- підготовку, вчинення, приховування кримінального правопорушення;

- інші обставини, що мають значення (причини та умови вчинення кримінального правопорушення);
- сліди і знаряддя підготування до кримінального правопорушення, або залишені на місці події;
- викрадене майно та інші предмети, що мають значення для боротьби зі злочинністю;
- знаряддя вчинення кримінального правопорушення;
- предмети і речовини обмежені або заборонені в обігу, тощо.

Із визначення поняття ОРД даної форми є характерним здійснення пошукової роботи, яку розуміємо як систему заходів, спрямованих на одержання фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, її повну і швидко перевірку та фіксацію. Основою пошукової роботи є оперативне обслуговування території (області, району, дільниці тощо), або окремих об'єктів, для яких характерна стійка напружена обстановка. В залежності від характеру поставлених задач пошук може бути загальним і конкретним.

Загальний – виявляються особи і факти, зв'язок яких із злочинністю передбачається, але він ще не виявлений у кримінальному правопорушенні. Конкретний – здійснюється у зв'язку з необхідністю запобігти, припинити або розкрити конкретне кримінальне правопорушення, розшукати конкретного злочинця тощо.

Умовами ефективного здійснення пошуку є:

- орієнтування про існуючу оперативну обстановку на території обслуговування;
- добре знання місця та предмету проведення пошуку;
- знання особливостей поведінки, мови, одягу окремих категорій осіб, що становлять оперативний інтерес;
- знання прикмет, прізвиськ осіб;
- орієнтування в слідах, що залишаються після вчинення кримінального правопорушення (на тілі, одязі, в приміщеннях, ґрунті) тощо.

Результати здійснення оперативного пошуку доповідаються керівнику підрозділу і приймається одне із рішень:

- при підтвердженні інформації і наявності підстав проведення оперативно-розшукових заходів – про заведення

оперативно-розшукової справи (ст. ст. 6, 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);

- при наявності ознак кримінального правопорушення – передача матеріалів до органу досудового розслідування, з подальшим внесенням слідчим інформації в ЄРДР та початок досудового розслідування кримінального провадження відповідно до вимог КПК України;
- при непідтвердженні інформації – про долучення матеріалів до відповідної номенклатурної справи.

Отже, нами визначені загальні особливості виявлення осіб та фактів, які заслуговують на оперативний інтерес (оперативний пошук).

6.2. Оперативно-розшукова профілактика

Оперативно-розшукова профілактика як форма ОРД, обумовлена системою правових норм, що регулюють відносини, які виникають у діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів в процесі здійснення ними заходів спрямованих на запобігання, недопущення (відвернення) та припинення кримінальних правопорушень. Відповідно до пункту 1 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень [5, ст. 7]. До елементів оперативно-розшукової профілактики кримінальних правопорушень слід віднести:

- загальну та індивідуальну профілактику кримінальних правопорушень;
- запобігання кримінальних правопорушень (виключає можливість реалізації злочинних намірів);
- припинення кримінальних правопорушень (припиняє злочинну діяльність).

Загальна профілактика включає в себе:

- виявлення і накопичення первинної інформації про причини і умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень;
- перевірка і доповнення початкових відомостей про ці причини і умови;
- розробка і вживання заходів по їх усуненню за допомогою комплексу оперативно-розшукових заходів;
- наступний контроль за тим, щоб не допустити повторного виникнення аналогічних причин і умов.

Своєю чергою, індивідуальна профілактика включає в себе:

- виявлення і постановка на облік осіб, від яких у силу їх антигромадського поведіння очікується вчинення злочинів;
- організація спостереження й одержання оперативної інформації про осіб, поставлених на облік;
- організація комплексу оперативно-розшукових заходів направлених на перевиховання особи;
- наступний контроль за ефективністю проведених заходів в межах індивідуальної профілактики.

Завданням індивідуальної профілактики є вжиття необхідних заходів впливу до осіб з метою недопущення вчинення ними злочинів. Індивідуальну профілактику здійснюють шляхом спілкування оперативного працівника з:

- особами від яких, виходячи з їхньої поведінки, можна очікувати вчинення злочинів, наприклад – раніше засудженні, які відбули покарання, або відбувають покарання, яке не пов'язано з позбавленням волі;
- їхнім оточенням – друзі, знайомі, родичі;
- застосуванням заходів адміністративного впливу за вчинення адміністративних правопорушень, відповідальність за які, передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення [41] тощо.

Структура оперативно-розшукової профілактики складається з відносно самостійних елементів:

- вивчення за допомогою засобів і методів ОРД контингенту осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним спостереженням;

- документування фактів і обставин, дій і вчинків цих осіб, чим забезпечується успіх індивідуальних профілактичних заходів;
- ініціативне здійснення пошукових заходів для виявлення ознак підготовки до вчинення злочинів, злочинних намірів і злочинної діяльності осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним спостереженням, їхньої причетності до злочинів, що залишилися нерозкритими;
- реалізація отриманих матеріалів за гарантування конспірації негласних витоків інформації.

Отже, здійснення підрозділами кримінальної поліції заходів оперативно-розшукової профілактики виступає як конкретна діяльність, яка чітко регламентована законодавчими та нормативно-правовими актами з метою вирішення великого обсягу завдань, пов'язаних з протидією кримінальним правопорушенням.

6.3. Оперативна розробка

Оперативна розробка, як форма оперативно-розшукової діяльності – це процес здійснення гласних та негласних оперативно-розшукових заходів, що проводяться у відношенні особи або групи осіб, стосовно яких є фактичні дані про протиправні діяння, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, з метою попередження або розкриття кримінального правопорушення, та у відношенні злочинців, що переховуються від досудового слідства, суду та відбуття кримінального покарання, безвісно зниклих осіб, з метою їх розшуку, якщо іншим шляхом досягти вказаної мети неможливо або вкрай важко. За своїм змістом оперативна розробка – це процес здійснення оперативними підрозділами передбачених законодавством оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили.

Загальними підставами для початку оперативної розробки є:

- обґрунтованість фактичних даних про ознаки злочинної діяльності;
- значна суспільна небезпека вчиненого кримінального правопорушення (тяжкий, особливо тяжкий злочин);

- неможливість чи крайня складність негайної реалізації фактичних даних без додаткового проведення оперативно-розшукових заходів;
- відомості про розшук злочинця чи особи зниклої безвісті.

При вирішенні питання про початок оперативної розробки насамперед необхідно встановити, чи є в підготовлюваному або вчиненому діянні ознаки кримінального правопорушення. При наявності підстав, передбачених статтями 6, 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5] визначається доцільність оперативної розробки. Загальними завданнями, які вирішуються за допомогою оперативної розробки є:

- виявлення всіх осіб, причетних до підготування або вчинення кримінальних правопорушень – це головне завдання оперативної розробки. Безпосередньо враховується ступінь тяжкості кримінального правопорушення, а саме тяжкий чи особливо тяжкий злочин;
- недопущення продовження злочинних дій розроблюваних в період здійснення оперативно-розшукових заходів в межах заведеної оперативно-розшукової справи;
- встановлення злочинних намірів та конкретних фактів (епізодів) злочинної діяльності розроблюваних осіб;
- документування злочинних дій розроблюваних осіб;
- забезпечення повного відшкодування державі і громадянам матеріальної шкоди, яка була завдана злочинними діями розроблюваних осіб;
- встановлення місця де знаходиться розшукувана особа (підозрюваний, обвинувачений, безвісно зникла особа, або особа, яка ухиляється від відбуття покарання);
- виявлення предметів і документів, що свідчать про протиправні дії особи, що розшукується;
- виявлення і встановлення причин, які породжують злочини та умов, що сприяють їх вчиненню.

Підводячи підсумок з даного питання зазначаємо, що теорією та практикою протидії злочинності визначені вимоги, які пред'являються оперативній розробці.

Такими вимогами є:

- дотримання законності, прав, свобод, честі і гідності людини при здійсненні оперативно-розшукових заходів;
- дотримання режиму секретності та правил секретного діловодства;
- забезпечення негласності здійснюваних заходів;
- забезпечення наступальності та високого темпу оперативної розробки;
- планове здійснення заходів по оперативній розробці;
- забезпечення встановлення об'єктивної істини по відношенню до кожного з розроблюваних.

6.4. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження

Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, яка затверджена наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575 [42] визначає необхідність супроводження кримінального провадження. Однак доробки науковців у сфері оперативно-розшукової діяльності зазначають доцільність використання терміну «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження».

Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження, як форма оперативно-розшукової діяльності спрямоване сприяти у розв'язанні конкретних та загальних завдань досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження через:

- надання слідчому, процесуальному керівнику, слідчому судді, суду даних, отриманих оперативним шляхом, що сприяють об'єктивному сприйняттю та оцінюванню фактичних даних щодо кримінального правопорушення, зокрема: показань учасників кримінального провадження, зафіксованих документів, речових доказів тощо з метою ефективного планування тактики і послідовності провадження процесуальних дій та формування доказової бази;

- визначати необхідність і можливість безпосередньої участі оперативного працівника у підготовці й проведенні слідчих (розшукових) дій, зокрема і негласних;
- визначати можливості застосування оперативних комбінацій, контролю за вчиненням злочину з метою підвищення ефективності слідчих (розшукових) дій.

Як приклад, зазначаємо, що у разі виявлення працівником підрозділу кримінальної поліції при виконанні доручення слідчого (дознавача) обставин, що свідчать про необхідність проведення обшуків у житлі чи іншому володінні особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб складається мотивований рапорт, який доповідається керівникові підрозділу для інформування органу досудового розслідування про необхідність прийняття рішення про проведення обшуку в порядку, встановленому КПК України. У таких випадках до рапорту оперативний працівник повинен додати матеріали, що містять інформацію про житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, в якому планується проведення обшуку, особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, а також інформацію про речі, документи або осіб, яких планується відшукати [42].

Керівник територіального органу, підрозділу поліції на першочерговому етапі кримінального провадження зобов'язаний:

1) у кримінальних провадженнях, у яких не встановлено осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, невідкладно організувати складення узгодженого плану слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на їх встановлення. Виконання зазначеного плану контролюється керівниками органу досудового розслідування та відповідних підрозділів кримінальної поліції за напрямками роботи;

2) щомісяця проводити аналіз наявної оперативної та іншої інформації в кримінальних провадженнях щодо нерозкритих кримінальних правопорушень;

3) щомісяця за окремим графіком спільно з керівником органу досудового розслідування заслуховувати членів СОГ, керівників підрозділів

кримінальної поліції, а за необхідності – інших працівників поліції про результати роботи з розкриття і розслідування конкретних кримінальних правопорушень, виконання плану слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, надавати практичну допомогу в їх проведенні;

4) забезпечити належні умови зберігання вилучених з місць подій слідів, речових доказів з метою проведення з ними необхідних судових експертиз, виконання щодо цих речових доказів рішень судів.

Окрім того зазначаємо, що стан досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, а також факти допущення недоліків у роботі окремих слідчо-оперативних груп (далі СОГ – *Прим. автора*) не рідше одного разу на місяць розглядаються керівником територіального органу, підрозділу поліції на оперативних нарадах. Особлива увага при цьому повинна приділятися стану взаємодії між слідчими та працівниками оперативних та інших підрозділів, уключеними до складу СОГ. У разі необхідності оперативно вживаються заходи щодо поновлення або посилення складу цих СОГ.

Підводячи підсумок зазначаємо, що нами визначені загальні засади оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження, як форми ОРД. Дана діяльність спрямована на забезпечення виконання завдань кримінального провадження, які регламентовані статтею 2 КПК України [6].

Питання для самоконтролю знань.

1. Сутність форм оперативно-розшукової діяльності.
2. Ознаки форм оперативно-розшукової діяльності.
3. Особи, які становлять оперативний інтерес.
4. Факти, які становлять оперативний інтерес.
5. Елементи оперативно-розшукової профілактики.
6. Індивідуальна профілактика.
7. Загальна профілактика.
8. Запобігання та припинення кримінальних правопорушень.
9. Підстави оперативної розробки.
10. Вимоги, які пред'являються оперативній розробці.
11. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження.

§ 7. СУТНІСТЬ ЗАСОБІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Законодавчими та нормативно-правовими актами регламентовано використання підрозділи кримінальної поліції засобів ОРД. Під засобами оперативно-розшукової діяльності розуміємо сукупність передбачених чинним законодавством та відомчими нормативними актами спеціальних обліків, що забезпечують накопичення, обробку, зберігання та використання інформації про факти, предмети і осіб, що становлять оперативний інтерес, а також засобів оперативної техніки і службово-розшукового собаководства, що використовуються оперативними підрозділами для попередження, виявлення, розкриття і припинення злочинів.

Під спеціальними технічними засобами розуміємо науково обумовлені, регламентовані правовими актами, опробовані на практиці технічні засоби, які використовуються суб'єктами кримінально-процесуальної, експертної, оперативно-розшукової і адміністративної діяльності.

Технічні засоби за цільовим призначенням поділяються на ті що:

- використовує слідчій або спеціаліст-криміналіст з метою виявлення, вилучення та фіксації доказів;
- використовуються для дослідження речових доказів під час проведення криміналістичних експертиз;
- використовуються для фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій;
- використовуються для попередження правопорушень.

За своїм спеціальним призначенням слід виділяти:

- засоби фото- та відео- записуючої техніки;
- засоби звукозаписуючої техніки;
- засоби роботи з матеріальними слідами з метою їх виявлення, фіксації та подальшого дослідження;
- засоби аналітичні роботи;
- пошукові засоби;
- засоби збирання, збереження та оброблення інформації;

- допоміжні засоби.
Також технічні засоби розрізняють за видом на пристрої та апаратуру, інструменти та обладнання, прилади та матеріали, комплекти науково-технічних засобів тощо. Актуальним є поділ технічних засобів за місцем використання на:

- засоби «польової криміналістики», тобто використання яких в ході розслідування передбачено поза межами кабінету слідчого (лабораторії експерта);
- засоби лабораторної (кабінетної) техніки.

Окремої уваги потребує поділ технічних засобів за суб'єктом використання. За даним критерієм технічні засоби поділяються на:

- технічні засоби, що використовуються слідчими (технічне забезпечення слідчого, техніка слідчого);
- технічні засоби оперативно-розшукової діяльності;
- технічні засоби експертного дослідження (експертна техніка, техніка спеціаліста);
- технічні засоби криміналістичної профілактики.

За цільовим призначенням технічні засоби оперативно-розшукової діяльності являють собою в основному засоби польової криміналістики, тобто апаратуру, пристрої, матеріали і приладдя, що застосовуються безпосередньо не тільки оперативними працівниками, а й слідчими в ході розслідування кримінальних правопорушень. Технічні засоби оперативно-розшукової діяльності за їх ознаковою сутністю прийнято поділяти на три види:

- оперативну техніку, яку складає система технічних засобів, що застосовуються в оперативній діяльності негласно, до початку досудового розслідування;
- спеціальну техніку – технічні засоби, до яких відносяться прилади, пристрої, матеріали та речовини, які слугують для збирання інформації негласними методами. Такі засоби характеризуються невеликими розмірами, як правило маскуються під побутові предмети обстановки, одягу або знаряддя праці, працюють дистанційно або в автономному режимі. Слід зазначити, що окремі прилади спеціальної техніки є стандартними у використовуються як оперативниками так і слідчими – кишенькові диктофони, радіомікрофони тощо;

- спеціальні засоби, які регламентовані статтею 42 Закону України «Про Національну поліцію» [2]. Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- гумові та пластикові кийки;
- електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- засоби примусової зупинки транспорту;
- спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- службові собаки та службові коні;
- пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;
- засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби [2]. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, відповідно до положень статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Теорія та практика оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням основною відмінністю оперативної техніки від криміналістичної техніки визнає процесуальні та методичні аспекти її використання, а не якісні характеристики технічного засобу. Криміналістична техніка застосовується в ході проведення слідчих (розшукових) дій в тому числі і негласних. Результати її застосування породжують процесуальні джерела доказів в рамках кримінального провадження. Одночасно оперативна техніка використовується в межах оперативно-розшукової справи, а її результати не є доказами.

Проводячи аналіз засобів ОРД слід окремо зупинитися на службовому собаководстві. Згідно положень нормативно-правового акту [42] регламентовані повноваження кінолога на місці події. Так, кінолог на місці події:

- за узгодженням зі слідчим (дознавачем) визначає межі огляду місця події і порядок його проведення з метою виявлення слідів і предметів, які мають значення для застосування службового собаки, на основі наявної інформації визначає доцільність його застосування;
- уживає заходів для розшуку та затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, шляхом застосування службового собаки по запахових слідах, речах і предметах, залишених на місці події, а також з метою пошуку слідів і предметів, які мають значення для розкриття і розслідування кримінального правопорушення;
- бере участь у блокуванні місця вчинення кримінального правопорушення, його огляді, виявленні, фіксації, вилученні і зберіганні предметів і слідів, які можуть бути використані для розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, із застосуванням службового собаки;
- позначає місця виявлення на шляху слідування службового собаки предметів і речей, які можуть бути використані для пошуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, із застосуванням службового собаки;
- доводить до відома керівника СОГ інформацію про можливе походження запахоносіїв (слідів, предметів), виявлених на місці

- події, та їх використання для розкриття та розслідування кримінального правопорушення;
- використовуючи отриману інформацію, застосовує службового собаку для розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за її запаховими слідами;
  - обстежує за допомогою службового собаки прилеглу до місця події територію та можливі місця укриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (горища і підвали прилеглих будівель, які не є житлом чи іншим володінням особи, незамкнені сховища, лісопаркові зони, кар'єри тощо);
  - разом з іншими працівниками поліції бере участь у переслідуванні та затриманні осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, застосовує при цьому службового собаку;
  - за відсутності можливостей застосування службового собаки або в разі втрати ним сліду діє за вказівкою керівника СОГ.

Слід зазначити, що до складу СОГ, яка виїздить на місце події у разі повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей, знищенням чи пошкодженням об'єктів власності, іншими тяжкими наслідками, про незаконне поводження зі зброєю, боеприпасами, вибуховими речовинами включають кінолога зі службовим собакою з пошуку вибухівки.

Підводячи підсумок зазначаємо, що технічні засоби, які використовуються при проведенні ОРЗ поділяються на види: оперативну техніку; спеціальну техніку; спеціальні засоби. Окремо зазначено і службове собаківництво. Відповідно до положень статті 9-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу.

Питання для самоконтролю знань

1. Поняття «засоби оперативно-розшукової діяльності».
2. Спеціальні засоби в правоохоронній діяльності.
3. Спеціальна техніка.

4. Оперативна техніка.
5. Оперативно-розшукові обліки.
6. Технічні засоби за цільовим призначенням.
7. Технічні засоби за суб'єктом використання.
8. Правові основи використання спеціальних засобів.
9. Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу.
10. Службове собаківництво.
11. Повноваження кінолога на місці події.

§ 8. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Під час виконання своїх повноважень підрозділи кримінальної поліції використовують за змістом різні види інформації, зокрема інформацію про фізичну особу, інформацію довідкового характеру, науково-технічну інформацію, правову, статистичну, соціологічну та інші види інформації.

Оперативно-розшукова інформація являє собою сукупність первинних і аналізованих даних про осіб, причетних до підготовки й вчинення кримінальних правопорушень, фактах злочинних проявів, стану оперативно-розшукових сил і засобів, а також умов, у яких відбувається протидія кримінальним правопорушенням. До оперативно-розшукової інформації відносяться і відомості, що свідчать про задумані, підготовлювані або вчинені кримінальні правопорушення, про осіб, що представляють оперативний інтерес, а також про причини й умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень.

З точки зору оперативно-розшукової діяльності заслуговує на увагу і інформація що характеризує:

- оперативну обстановку;
- психологічні риси осіб, підозрюваних у підготовці й вчиненні кримінальних правопорушень;
- поточні профілактичні й оперативно-розшукові заходи;
- види й способи вчинення кримінальних правопорушень;
- прикмети злочинців – організаторів, підбурювачів, посередників, пособників, виконавців;
- прикмети викрадених речей, здобутих злочинним шляхом, заборонених або обмежених до обігу в Україні;
- дані про задумані й підготовлювані кримінальні правопорушення і інші відомості.

За видами оперативно-розшукова інформація поділяється на: первинну, яка підлягає перевірці; перевірену (достовірною чи не

достовірною, підлягає додатковій перевірці); повну або часткову; поточну і минулих років; конкретну, що стосується конкретного факту, особи, кримінальної події; загальну або деталізовану; публічну; закриту («таємна», «цілком таємна», «особливої важливості» – стаття 13 Закону України «Про державну таємницю» [17]; конфіденційна, таємна службова – статті 6-9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [35]); оціночну; програмну, обліковану відповідним обліком, інформаційним ресурсом; пряму і опосередковану – стосується кримінальної події, результатів планування та здійснення оперативно-розшукових заходів чи ні.

Законом України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР [43] визначені загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації. Відповідно до положень даного законодавчого акту терміни та поняття вживаються у такому значенні:

- база даних – іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у визначеній предметній області;
- база знань – масив інформації у формі, придатній до логічної і смислової обробки відповідними програмними засобами;
- засоби інформатизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі і мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій;
- інформаційна послуга – дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами;
- інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування;
- інформаційний продукт (продукція) – документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів;

- інформаційний ресурс – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо), тощо [43].

Відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах регулює Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР [44]. Відповідно до положень даного законодавчого акту під інформаційно-телекомунікаційною системою слід розуміти сукупність інформаційних та телекомунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле.

Інформаційна (автоматизована) система – це організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів. Користувачем інформації в системі може бути як фізична так і юридична особа, яка в установленому законодавством порядку отримала право доступу до інформації в системі. Тобто, відповідно до предмету даної лекції співробітник оперативного підрозділу може бути користувачем інформації в інформаційній (автоматизованій) системі. Під обробкою інформації в системі слід розуміти виконання однієї або кількох операцій, зокрема: збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрації, приймання, отримання, передавання, які здійснюються в системі за допомогою технічних і програмних засобів [44]. Своєю чергою під технічним захистом інформації слід розуміти вид захисту інформації, спрямований на забезпечення за допомогою інженерно-технічних заходів та/або програмних і технічних засобів унеможливлення витоку, знищення та блокування інформації, порушення цілісності та режиму доступу до інформації.

Порядок доступу до державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються законодавством. Зокрема у статті 25 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень [2]. Зокрема, поліція уповноважена наповнювати та підтримувати в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України [2, ст. 26].

При цьому зазначаємо, що державні інформаційні ресурси або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, повинні оброблятися в системі із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю. Підтвердження відповідності комплексної системи захисту інформації здійснюється за результатами державної експертизи, яка проводиться з урахуванням галузевих вимог та норм інформаційної безпеки у порядку, встановленому законодавством.

Державні інформаційні ресурси та інформація з обмеженим доступом, крім державної таємниці, службової інформації та державних і єдиних реєстрів, створення та забезпечення функціонування яких визначено законами, можуть оброблятися в системі без застосування комплексної системи захисту інформації у разі виконання всіх таких умов:

- підтвердження відповідності системи управління інформаційною безпекою за результатами процедури з оцінки відповідності національним стандартам України щодо систем управління інформаційною безпекою, яка проведена органом з оцінки відповідності, акредитованим національним органом України з акредитації чи національним органом з акредитації іншої держави, якщо і національний орган України з акредитації, і національний орган з акредитації такої держави є членами міжнародної або регіональної організації з акредитації та/або уклали з такою організацією угоду про взаємне визнання щодо оцінки відповідності;
- використання для захисту інформації в системі засобів криптографічного захисту інформації, які мають позитивний експертний висновок за результатами державної експертизи у сфері криптографічного захисту інформації;
- жоден з елементів системи не може бути розташований на територіях України, на яких органи державної влади України тимчасово не здійснюють своїх повноважень, на територіях держав, визнаних Верховною Радою України державами-агресорами, на територіях держав, щодо яких застосовані санкції відповідно до Закону України «Про санкції», та на територіях держав, які входять до митних союзів з такими державами;

- виконання особливих вимог, встановлених Кабінетом Міністрів України до забезпечення захисту інформації в системах залежно від категорії державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, що обробляються [44].

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1024 затверджено: «Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ» [45] та «Перелік пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ» [46].

Єдина інформаційна система МВС це багатофункціональна інтегрована автоматизована система, що безпосередньо забезпечує реалізацію функцій її суб'єктів, інформаційну підтримку та супроводження їх діяльності і становить сукупність взаємозв'язаних функціональних підсистем, програмно-інформаційних комплексів, програмно-технічних та технічних засобів телекомунікації, які забезпечують логічне поєднання визначених інформаційних ресурсів, обробку та захист інформації, внутрішню та зовнішню інформаційну взаємодію [45]. Інформаційними ресурсами єдиної інформаційної системи МВС є визначені групи взаємозв'язаних задокументованих одиниць інформації, які формуються і об'єднуються в автоматизованих інформаційних системах суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС за певними ознаками, у тому числі зазначені в переліку пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ [45].

До завдань єдиної інформаційної системи МВС відноситься:

- створення єдиного інформаційного простору системи МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ шляхом логічного об'єднання їх інформаційних ресурсів, оптимізація процесів спільного використання технічних та програмних ресурсів;
- інформаційна підтримка діяльності суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС під час виконання завдань та функцій, покладених на них законодавством, з метою підвищення її ефективності;

- створення умов для електронної взаємодії суб'єктів єдиної інформаційної системи МВС з метою оперативного виконання завдань, покладених на них законодавством, зменшення часових та фінансових витрат на адміністративно-управлінські, інформаційно-пошукові, розрахункові та аналітичні роботи, формування звітності;
- забезпечення інформаційної взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, суб'єктами господарювання та правоохоронними органами інших держав, у тому числі з використанням загальнодержавних інформаційно-телекомунікаційних систем, а саме системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів «Трембіта» та інтегрованої системи електронної ідентифікації [45].

Відповідно до положень статті 27 Закону України «Про Національну поліцію» поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних». Інформація про доступ до бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, включно з інформацією про поліцейського, який отримав доступ, та про обсяг даних, доступ до яких було отримано. Кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію», фіксується у спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій МВС України.

В рамках інформаційно-аналітичної діяльності поліція:

- 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;
- 2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;
- 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;
- 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;

5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військово-зобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у статтях 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів [2].

Також, поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень. На підставі пункту 18 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділам кримінальної поліції, для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності підстав передбачених статтею 6 цього Закону, надається право створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи [5]. Як приклад, до функцій підрозділів Департаменту міграційної поліції відноситься участь у наповненні автоматизованих інформаційних систем оперативно-розшукового і профілактичного призначення, а також забезпечення своєчасного наповнення та належного використання оперативно-розшукових обліків. У свою чергу підрозділи Департаменту карного розшуку здійснюють роботу з джерелами оперативної інформації та за оперативно-розшуковими справами, аналізують ефективність використання негласного апарату, проведення оперативних розробок у боротьбі зі злочинністю, вивчення процесів, які відбуваються в злочинному середовищі, та вироблення на цій основі пропозицій керівництву Національної поліції з покращення оперативно-розшукової діяльності за зазначеними напрямками. Також до функцій карного розшуку відноситься організація створення та поповнення автоматизованих інформаційних систем оперативно-розшукового і профілактичного призначення, а також забезпечення функціонування, своєчасного поповнення та належного використання оперативно-розшукових обліків. У даній діяльності карний розшук взаємодіє з підрозділом інформаційно-аналітичного забезпечення [26; 27].

Зокрема відповідно до положень статті 26 Закону України «Про Національну поліцію» поліція наповнює та підтримує в актуальному

стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

- 1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;
- 2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;
- 3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;
- 4) розшуку осіб, зниклих безвісти;
- 5) установлення особи невідомого трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;
- 6) зареєстрованих в органах внутрішніх справ кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;
- 7) осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);
- 8) осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;
- 9) зареєстрованих кримінальних та адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;
- 10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;
- 11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;
- 12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;
- 13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;
- 14) викрадених транспортних засобів, які розшуковуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону [2].

Під час наповнення баз (банків) даних, визначених у пункті 7 частини першої статті 26 Закону України «Про Національну поліцію», поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК).

Окрім того, поліція забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та здійснює підтримання таких відомостей в актуальному стані в межах, визначених законодавством.

Стаття 27 Закону України «Про Національну поліцію» регламентує використання поліцією інформаційних ресурсів. Поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних». Інформація про доступ до бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, включно з інформацією про поліцейського, який отримав доступ, та про обсяг даних, доступ до яких було отримано. Зазначаємо, що кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію», фіксується у спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ України. Окрім того в електронному архіві фіксуються прізвище, ім'я, по батькові та номер спеціального жетона поліцейського, вид отриманої інформації, реєстр, з якого отримувалася інформація, час отримання інформації та інші дані, необхідні для ідентифікації поліцейського, який отримував інформацію з реєстрів.

Зазначаємо, що підрозділи кримінальної поліції здійснюють інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Наказом МВС України від 20.10.2017 № 870 затверджено «Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС» [47]. Єдина автоматизована інформаційна система МВС (далі – АІС ОП) є сукупністю програмно-технічних і телекомунікаційних засобів та призначена для накопичення й обробки відомостей, що утворюються в процесі оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України.

Основними завданнями АІС ОП є:

- підвищення рівня інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України;
- забезпечення процесу підтримки управлінських рішень керівництвом Національної поліції України;
- об'єднання отриманої в процесі оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України інформації в єдиному інформаційному просторі з використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного і телекомунікаційного обладнання;
- протидія злочинності та проведення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень [47].

Обліку в АІС ОП підлягають відомості про осіб, відносно яких заведено оперативно-розшукові справи, отримані:

- від осіб, які конфіденційно співробітничать з оперативними підрозділами Національної поліції України;
- в ході проведення оперативно-розшукових заходів у рамках оперативно-розшукових справ [47].

Інформаційні ресурси АІС ОП є складовою державних інформаційних ресурсів. Інформація про особу надається на запит органів досудового розслідування, прокуратури та суду. Найвищим ступенем обмеження доступу до інформації, що обробляється в АІС ОП, є ступінь секретності «таємно». Інформація щодо осіб, стосовно яких проводилися оперативно-розшукові заходи та за результатами ухвали або вироку суду доведено їх причетність до злочинної діяльності, перебуває на обліку АІС ОП п'ять

років з дня закриття оперативно-розшукової справи, після чого знищується в установленому законодавством України порядку [47].

У разі якщо причетність до правопорушення особи, щодо якої здійснювались оперативно-розшукові заходи, не підтвердилась, така інформація зберіганню не підлягає та знищується в установленому законодавством України порядку. Розпорядником інформації, яка обробляється в АІС ОП, є Національна поліція України. Національна поліція України вживає заходів із організації матеріально-технічного та кадрового забезпечення, що необхідні для ефективного функціонування системи. Розпорядником АІС ОП є Департамент кримінального аналізу (далі – ДКА).

АІС ОП побудована за такими рівнями:

- перший рівень – центральний вузол АІС ОП, розташовується в службових приміщеннях ДКА, де накопичується та систематизується узагальнена інформація, здобута в результаті оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України;
- другий рівень – регіональні (обласні) вузли АІС ОП – розташовуються в службових приміщеннях управлінь (відділів, секторів) кримінального аналізу, де накопичується та систематизується інформація, здобута в результаті оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України, за територіальним принципом [47].

До Переліку пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ відносяться відомості, які мають значення для оперативно-розшукової діяльності про:

- облік вогнепальної зброї;
- дактилоскопічний облік;
- криміналістичний облік експертної служби;
- персонально-довідковий облік;
- осіб, щодо яких поліцейські проводять профілактичну роботу;
- виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення, осіб, які їх вчинили, рух кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких надіслано до суду;
- розшук підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;

- розшук осіб, зниклих безвісти;
- установлення особи невпізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;
- зареєстровані в органах поліції кримінальні або адміністративні правопорушення, події, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайні ситуації;
- осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);
- осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;
- зареєстровані кримінальні та адміністративні корупційні правопорушення, осіб, які їх вчинили, та результати розгляду цих правопорушень у судах;
- іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;
- викрадені номерні речі, цінності та інше майно, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речі, пов'язані із вчиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;
- викрадені (втрачені) документи за зверненням громадян;
- знайдені, вилучені предмети і речі, у тому числі заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;
- викрадені транспортні засоби, які розшукуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлені безгосподарні транспортні засоби, а також викрадені, втрачені номерні знаки;
- видані дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху та дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів;
- зброю, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;
- викрадену, втрачену, вилучену, знайдену зброю, а також добровільно здану зброю з числа тієї, що незаконно зберігалася;

- відомості, що формуються у процесі провадження оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону [46].

Наказом МВС України від 03.08.2017 № 676 затверджено Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» [48]. Інформаційно-комунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» – сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності Національної поліції України та її інформаційно-аналітичного забезпечення. Дана система є функціональною підсистемою єдиної інформаційної системи МВС.

В системі кримінальної поліції створено Департамент кримінального аналізу (ДКА). Відповідно до наказу Національної поліції України від 29.12.2019 № 1354 «Про затвердження Положення про Департамент кримінального аналізу Національної поліції України» даний Департамент розробляє, впроваджує та застосовує нові методи та напрями здійснення кримінального аналізу, спрямовані на підвищення ефективності протидії злочинності [48].

ДКА є уповноваженим структурним підрозділом з проведення, організації та координації інформаційно-пошукової та аналітичної роботи, спрямованої на збір, оцінку та реалізацію інформації, у тому числі інформації з обмеженим доступом, шляхом надання її уповноваженим органам (підрозділам) для вжиття заходів відповідно до їх компетенції, оцінювання ризиків, а також використання її для забезпечення виконання функцій, покладених на поліцію.

Питання для самоконтролю знань

1. Оперативно-розшукова інформація.
2. Національна програма інформатизації.
3. Захист інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах.
4. Інформаційна (автоматизована) система.
5. Порядок доступу до державних інформаційних ресурсів або інформації з обмеженим доступом.
6. Єдина інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ.

7. Перелік пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ.
8. Завдання єдиної інформаційної системи МВС.
9. Оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів.
10. Інформаційно-аналітична діяльність поліції.
11. Автоматизовані інформаційні системи.
12. Бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України.
13. Автоматизована інформаційна система оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС.
14. Повноваження Департаменту кримінального аналізу.

§ 9. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не дає чіткого визначення поняттю «оперативно-розшуковий захід (далі – ОРЗ, *Прим. автора*)». Однак дослідження в царині теорії оперативно-розшукової діяльності та практика протидії підрозділами які здійснюють ОРД кримінальним правопорушенням надає можливість визначити дане поняття. Під оперативно-розшуковим заходом слід розуміти законодавчо визначений і санкціонована (погоджена) керівником підрозділу, який здійснює ОРД, а у чітко визначених випадках санкціонована судом, конкретна діяльність чи їх сукупність, яка здійснюється суб'єктом ОРД самостійно або у взаємодії з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності з метою пошуку і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

У науковій літературі поняття оперативно-розшукових заходів розглядається як ключове в теорії ОРД. Це обумовлено тим, що воно фактично є елементом самого терміну оперативно-розшукової діяльності, зміст якого визначений у статті 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Науковцями визначені ознаки оперативно-розшукових заходів, зокрема:

- недостатній обсяг вихідних даних;
- спрямованість на отримання інформації, фактичних даних;
- пошуковий характер, активність і наступальність дій оперативного працівника;
- інтуїтивна складова та прогнозування результатів – пізнавальна ознака ОРЗ;
- спрямованість на забезпечення ефективного досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження;

- конспіративність та конфіденційність, що зменшує рівень формалізації ОРЗ на відміну від слідчих (розшукових) дій;
- кінцевий статус інформації чи фактичних даних отриманих від проведення ОРЗ, повинен відповідати завданням кримінального провадження;
- результати ОРЗ використовуються в кримінальному процесі для обґрунтування прийняття рішень за кримінальним провадженням тощо.

Оперативно-розшукові заходи мають активний та наступальний характер, у певних процедурах кримінального процесу – допоміжний. За своєю природою вони спрямовані на реалізацію принципу пріоритету отримання інформації. Теорією ОРД визначена закономірність відповідно якої при недостатньому обсязі інформації про подію, що сталася, більш продуктивним є проведення оперативно-розшукових заходів, в той час як при наявності певного обсягу вихідних даних, що дозволяє зробити певні висновки стосовно питань, що мають значення для розслідування справи, логічним і процесуально виправданим є проведення слідчих (розшукових) дій.

Згідно з вимогами ЗВДТ – об'єктом оперативно-розшукового, контррозвідувального чи розвідувального заходу є фізична або юридична особа, стосовно якої здійснюється оперативно-розшукова, контррозвідувальна чи розвідувальна діяльність за наявності підстав, передбачених чинним законодавством України [36].

Основним функціональним призначенням оперативно-розшукових заходів, є встановлення інформаційної картини в конкретному кримінальному провадженні. Безпосереднім функціональним призначенням оперативно-розшукових заходів є виявлення і фіксація фактичних даних, яким, після їх перевірки процесуальним шляхом, може бути надано статус доказів.

Нами попередньо було зазначено, що стаття 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надає право суб'єктам ОРД здійснювати: опитування громадян; проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу; проводити перевірки фінансово-господарської діяльності, ознайомлюватися з

документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, вивчати їх, витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні кримінального правопорушення; проводити операції із захоплення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, припиняти кримінальні правопорушення, розвідувально-підривно діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб; відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців: негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину; проникати та обстежувати публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи; проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь; виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж; накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку; здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця; здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, використовувати конфіденційне співробітництво; використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само за згодою осіб - житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать; створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби тощо.

Безпосередньо прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного підрозділу кримінальної поліції або його заступником з повідомленням про прийняте рішення прокурора. Виключно за рішенням прокурора проводяться такі оперативно-розшукові заходи, метою яких є контроль за вчиненням злочину – контрольована поставка, контрольована та оперативна

закупка. До оперативно-розшукових заходів, що обмежують конституційні права громадян, віднесено:

- негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, що передбачає таємне проникнення уповноваженої особи без відома власника чи володільця, приховано, під псевдонімом або із застосуванням технічних засобів до приміщення та іншого володіння для встановлення технічних засобів аудіо-, відео-контролю особи або безпосередньо з метою виявлення і фіксації слідів злочину, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які розшукуються, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження;
- аудіо-, відеоконтроль особи – негласна (без відома особи) фіксація та обробка із використанням технічних засобів розмови цієї особи або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування, тощо;
- аудіо-, відеоконтроль місця – застосування технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб;
- спостереження за особою – візуальне спостереження за особою уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосування з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження;
- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж – негласне проведення із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою, а також одержання, перетворення і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку (знаки, сигнали, письмовий текст, зображення, звуки, повідомлення будь-якого виду); зазначений захід передбачає контроль за телефонними розмовами та зняття інформації з каналів зв'язку;

- зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача – одержання інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі;
- накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки – заборона установам зв'язку та фінансовим установам вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки уповноваженої особи, а також негласне відкриття й огляд затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмка або зняття копії чи отримання зразків, нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміна речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги;
- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу – застосування технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу, систем зв'язку та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження, оперативно-розшукової діяльності.

Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо. Означені заходи проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного підрозділу кримінальної поліції або його заступника, погодженого з прокурором.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та

інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

Оперативно-розшукові заходи слід розрізняти від слідчих (розшукових) дій, в тому числі і негласних за наступними критеріями: правові підстави; суб'єкти, які уповноважені проводити; вид провадження; спосіб проведення; документи, які складаються за результатами проведення; процесуальне значення для кримінального провадження.

Питання для самоконтролю знань

1. Поняття «оперативно-розшуковий захід».
2. Види оперативно-розшукових заходів.
3. Оперативно-розшукові заходи, які проводяться на підставі ухвали слідчого судді.
4. Оперативно-розшукові заходи, які проводяться за рішенням прокурора.
5. Підстави проведення оперативно-розшукових заходів.
6. Вимоги, які пред'являються під час проведення оперативно-розшукових заходів.
7. Відмінність оперативно-розшукових заходів від слідчих (розшукових) дій.
8. Відмінність оперативно-розшукових заходів від негласних слідчих (розшукових) дій.
9. Хто уповноважений прийняти рішення про проведення оперативно-розшукових заходів.

§ 10. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМ СПРАВАМ

10.1. Поняття «оперативно-розшукова справа»: підстави, порядок заведення та закриття

Оперативно-розшукове провадження здійснюється уповноваженими суб'єктами у встановленим Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» порядком та визначеними підставами. Законом визначені категорії осіб стосовно яких ведеться оперативно-розшукова справа, порядок заведення, строк ведення та підстави і порядок закриття оперативно-розшукових справ.

Ефективність оперативно-розшукової діяльності залежить від якісного збирання, нагромадження, систематизації й аналізу фактичних даних (інформації, пошукових доказів), перевірки й оцінки підсумків проведення оперативно-розшукових заходів та відповідно прийняття на їхній основі відповідного рішення уповноваженими особами оперативного підрозділу.

Під оперативно-розшуковою справою (далі - ОРС) розуміється передбачена Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» форма концентрації матеріалів оперативно-службового документування, яка ведеться чітко визначеними уповноваженими суб'єктами з метою:

- збирання, нагромадження, систематизації й аналізу фактичних даних (інформації, пошукових доказів);
- перевірки й оцінки підсумків проведення оперативно-розшукових заходів;
- прийняття на їхній основі відповідного рішення уповноваженими особами оперативного підрозділу.

Таким чином, заведення оперативно-розшукової справи – це практично реалізоване рішення уповноваженої особи оперативного підрозділу почати провадження тієї або іншої оперативно-розшукової справи.

Оперативно-розшукові справи варто чітко відрізнити від кримінальних проваджень, тому що, наприклад, наявність оперативно-розшукової

справи не тягне яких-небудь юридично значимих наслідків для осіб, які поставлені на облік по ОРС, а також ці ОРС мають закритий (секретний) характер.

Законодавець не дає чіткої класифікації цих справ, однак, визначаючи строки їхнього ведення (стаття 9-1 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність») [5], він диференціює їх стосовно до різних об'єктів ОРД, виділяючи, зокрема:

- не встановлених осіб, які готують вчинення злочину;
- осіб, у відношенні яких є дані про їхню участь у підготовці або вчиненні злочину;
- осіб, що переховуються від органів досудового розслідування, суду або ухиляються від відбуття кримінального покарання;
- безвісно відсутніх осіб;
- осіб, у відношенні яких є дані про їхню участь або причетність до терористичної діяльності, терористичній групі або організації, про матеріальне, організаційне або інше їхнє сприяння створенню терористичної групи або терористичної організації, а також про здійснення ними розвідувальних заходів в інтересах безпеки суспільства й держави.

Слід зазначити, що практика протидії злочинності підрозділами кримінальної поліції виробила порядок і підстави ведення наглядового провадження в ОРД. Оскільки правова регламентація наглядового провадження в ОРД має обмежений доступ провести її аналіз є неможливим.

Окремої уваги потребує аналіз підстав заведення ОРС. Статтею 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності. Визначені законом загальні підстави ОРД визначають підстави заведення ОРС. При наявності достатніх підстав безпосередній дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності дає керівник відповідного оперативного підрозділу, який, у свою чергу, несе відповідальність за законність здійснюваних заходів відповідно до чинного законодавства. Окрім того при застосуванні оперативно-розшукових заходів працівники оперативних підрозділів зобов'язані враховувати їх відповідність ступеню суспільної небезпеки кримінально протиправних посягань та загрози інтересам суспільства і держави. Також забороняється приймати рішення

про проведення оперативно-розшукових заходів при відсутності підстав, передбачених статтею 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідно до положень статті 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. На особу, яка підозрюється в підготовці до вчинення злочину, переховується від органів досудового розслідування, суду або ухиляється від відбування кримінального покарання, безвісти зникла, ведеться тільки одна оперативно-розшукова справа. Без заведення оперативно-розшукової справи проведення оперативно-розшукових заходів забороняється. Виключення, передбачені частиною четвертою статті 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме оперативно-розшукові заходи без заведення ОРС проводяться при перевірці осіб у зв'язку з допуском їх до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, у зв'язку з призначенням на посади в розвідувальних органах України або залученням до конфіденційного співробітництва з такими органами, доступом осіб до розвідувальної таємниці, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів тощо. Така перевірка повинна тривати не більш як два місяці [5].

Про заведення ОРС виноситься постанова, яка затверджується начальником або уповноваженим заступником начальника органу Національної поліції або начальником відокремленого підрозділу територіального органу Національної поліції У постанові зазначаються місце та час її складання, посада особи, яка виносить постанову, її прізвище, підстава та мета заведення оперативно-розшукової справи. Про заведення ОРС протягом доби письмово повідомляється прокурор.

Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [42] зазначає, що при веденні оперативним підрозділом ОРС щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів досудового розслідування Національної

поліції України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу. Також, керівник оперативного підрозділу з дотриманням режиму секретності надає слідчому необхідні матеріали ОРС для вивчення та надання у разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину.

Матеріали ОРС можуть розглядатися під час оперативної наради за участю керівників оперативного підрозділу, органу досудового розслідування та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується керівниками органу досудового розслідування та оперативного підрозділу [42].

З дотриманням вимог режиму секретності керівник органу досудового розслідування вивчає надані матеріали оперативно-розшукової діяльності та запропонований оперативним підрозділом план заходів з їх реалізації; у разі необхідності вносить доповнення до нього та визначає слідчого, який у разі виявлення ознак кримінального правопорушення вносить відповідні відомості до ЄРДР та розпочинає досудове розслідування.

Стаття 9-2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» регламентує підстави та порядок закриття ОРС. Так, ОРС повинна бути закрыта у випадку:

- 1) розшуку особи, яка переховувалася від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухилялася від відбування кримінального покарання, а також особи, яка безвісно відсутня;
- 2) набрання законної сили вироком або ухвалою суду;
- 3) закриття кримінального провадження слідчим, прокурором або судом;
- 4) завершення виконання контррозвідувальних заходів або вичерпання можливостей для їх здійснення;
- 5) спростування у встановленому порядку матеріалів про кримінально протиправну діяльність особи;

6) виїзду особи на постійне місце проживання за межі України, якщо немає можливості проведення щодо неї оперативно-розшукових заходів;

7) невстановлення у передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» строки даних, що вказують на ознаки кримінального правопорушення в діях особи;

8) виявлення прокурором незаконно заведеної справи у разі виконання по ній оперативно-розшукових заходів;

9) смерті особи, щодо якої заведено оперативно-розшукову справу.

Визначено і порядок закриття ОРС. Безпосередньо про закриття ОРС складається вмотивована постанова, що затверджується посадовою чи службовою особою, якій згідно зі статтею 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надано право затверджувати постанову про заведення відповідної оперативно-розшукової справи. Такими особами є начальником органу Національної поліції або начальником відокремленого підрозділу територіального органу Національної поліції.

Про закриття ОРС у триденний строк необхідно письмово повідомити відповідного прокурора, який протягом 10 діб з моменту одержання повідомлення перевіряє додержання законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності у цій справі. До завершення перевірки додержання законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності у цій оперативно-розшуковій справі забороняється знищення оперативно-розшукової справи. Слід зазначити, що якщо у такій справі здійснювалися оперативно-розшукові заходи за рішенням суду, повідомлення про її закриття надсилається також до цього суду у триденний строк.

Підводячи підсумок з даного питання зазначаємо, що відповідно до положень Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» нами визначено поняття «оперативно-розшукова справа» та проведено аналіз підстав заведення та закриття оперативно-розшукових справ, а також визначено порядок та ведення ОРС.

10.2. Строки ведення оперативно-розшукових справ

Строки ведення оперативно-розшукових справ визначені статтею 9-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так, ведення ОРС здійснюється:

- щодо невстановлених осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення, а також осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, – до їх встановлення або розшуку, але не більше строків давності притягнення до кримінальної відповідальності чи строків давності виконання обвинувального вироку;
- щодо осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у тому числі у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, заворушеннями всередині держави або у зв'язку з надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру або іншими подіями, що можуть спричинити масову загибель людей, – до встановлення їх місця перебування, місця поховання чи місцезнаходження останків;
- щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення кримінального правопорушення, – до встановлення та фіксації фактичних даних про протиправні діяння, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, але не більше шести місяців;
- щодо осіб, стосовно яких є дані про їх участь або причетність до терористичної діяльності, терористичної групи чи терористичної організації, а так само до матеріального, організаційного чи іншого сприяння створенню терористичної групи чи терористичної організації, – до 5 років.

За наявності даних, отриманих у ході ведення ОРС, про участь особи у підготовці тяжкого чи особливо тяжкого злочину строк ведення справи може бути продовжений до 12 місяців Головою Національної поліції або його уповноваженими заступниками, начальниками департаментів апарату центрального органу управління Національної поліції, начальникам територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції або їхніми уповноваженими заступниками за погодженням із Генеральним прокурором, керівниками обласних прокуратур, їх першими заступниками та заступниками. Продовження строку ведення оперативно-розшукової справи, у рамках якої проводяться заходи, передбачені частиною четвертою статті 8 Закону України «Про

оперативно-розшукову діяльність», здійснюється без погодження з прокурором.

Подальше продовження строку ведення оперативно-розшукової справи, але не більш як до 18 місяців, може бути здійснено Головою Національної поліції за погодженням із Генеральним прокурором або його заступником. Продовження строку ведення оперативно-розшукової справи, у рамках якої проводяться заходи, передбачені частиною четвертою статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» здійснюється без погодження з прокурором.

Обчислення строку ведення ОРС починається з дня затвердження начальником відповідного органу або його заступником постанови про заведення справи та закінчується в день затвердження постанови про закриття оперативно-розшукової справи. Обчислення строку може припинитися, якщо особа, щодо якої заведено оперативно-розшукову справу, тимчасово вибула за межі України або тяжко захворіла і можливість проводити щодо неї оперативно-розшукову діяльність відсутня.

Про припинення та поновлення обчислення строку ведення ОРС виноситься мотивована постанова, яка затверджується начальником відповідного органу або його заступником.

Підводячи підсумок зазначаємо, що нами на підставі чинного законодавства визначені категорії осіб, щодо яких ведуться оперативно-розшукові справи та строки ведення ОРС.

Питання для самоконтролю знань

1. Поняття «оперативно-розшукова справа».
2. Підстави заведення оперативно-розшукових справ.
3. Порядок ведення оперативно-розшукових справ.
4. Строки ведення оперативно-розшукових справ.
5. Особливості подовження строків ведення оперативно-розшукових справ.
6. Підстави закриття оперативно-розшукових справ.
7. Порядок закриття оперативно-розшукових справ.
8. Повноваження керівника підрозділу поліції щодо порядку ведення оперативно-розшукових справ.

§ 11. ОСНОВИ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

11.1. Сутність сприяння громадян у протидії злочинності

Ефективна протидія підрозділами кримінальної поліції сучасній злочинності, якій властиві організованість, професіоналізм, транснаціональний характер, корупційні зв'язки в державних, правоохоронних і судових органах, глибока законспірованість, неможлива без застосування правоохоронними органами негласних форм і методів та їх постійного удосконалення. Сучасна теорія ОРД та наукові розробки кримінального процесу визначають необхідність використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності. Інститут конфіденційного співробітництва регламентовано нормами Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінального процесуального кодексу. Негласне співробітництво закріплено в нормах законодавчих актів, які регламентують діяльність уповноважених підрозділів правоохоронних органів (НПУ, СБУ, ДБР, БЕБ, НАБУ).

Стаття 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» регламентує сприяння громадян здійсненню ОРД. Відповідно до положень цієї статті органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності зобов'язані сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності [5]. Відповідно до пункту 1, статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням [2]. Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» регламентовано співробітництво особи з оперативним підрозділом. Відповідно до вимог частини 2 статті 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» за бажанням осіб їх співробітництво з оперативним підрозділом може бути оформлено письмовою угодою з гарантуванням конфіденційності співробітництва. Угоду про сприяння оперативним підрозділам в оперативно-розшуковій діяльності може бути укладено з дієздатною

особою. Порядок укладання угоди визначається Кабінетом Міністрів України [5].

Слід зазначити, що особи, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома. Розголошення цієї таємниці тягне за собою відповідальність за чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

Відповідно до професійної етики та моральних засад ОРД забороняється залучати до виконання оперативно-розшукових завдань осіб, професійна діяльність яких пов'язана зі збереженням професійної таємниці, а саме: адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язано з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру. Тобто висновуємо, що з етичних норм неприпустимо використання оперативними підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукові заходи, специфічних трудових і цивільно-правових відносин, морально-психологічних обставин спілкування медичних працівників, священнослужителів і адвокатів з особами, які їм довірилися при виконанні обов'язків вказаних професій. Дана вимога закріплена у частині 4 статті 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5] та частині 2 статті 275 КПК України [6].

11.2. Правові засади конфіденційного співробітництва

Статтею 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено право оперативних підрозділів (в тому числі і підрозділам кримінальної поліції) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників, а також використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 Кримінального процесуального кодексу України.

Своєю чергою стаття 13 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» регламентує використання негласних співробітників [23]. Зокрема, при здійсненні боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо,

використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання.

Введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність та на підставі письмового доручення. Для виконання доручення негласний співробітник вправі під легендою прикриття вступати в трудові, цивільно-правові та інші відносини. Шкода або збитки, завдані діями негласного співробітника під час виконання доручення, відшкодовуються за рахунок державного бюджету. Негласний співробітник не несе відповідальності за завдані ним шкоду або збитки, якщо його дії були необхідними для виконання доручення. Питання діяльності негласних співробітників, соціальні та інші гарантії для них регулюються Положенням про негласного співробітника спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю, яке затверджується Кабінетом Міністрів України. Стаття 14 даного закону регламентує використання учасників організованих злочинних угруповань у боротьбі з організованою злочинністю [23]. Так для здійснення заходів боротьби з організованою злочинністю учасники організованих злочинних угруповань можуть залучатися до співробітництва в порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України.

З 1 січня 2020 року набув чинності Закон «Про внесення змін до закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції».

Викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [23].

Окрім того, Закон України «Про розвідку» також у статті 19 регламентує залучення осіб до конфіденційного співробітництва [11]. Розвідувальні органи України мають право залучати повнолітніх, дієздатних осіб до

конфіденційного співробітництва в порядку та на умовах, визначених актами цих органів. Відомості, що стали відомі особі, залученій до конфіденційного співробітництва у результаті такого співробітництва, не можуть бути розголошені без дозволу розвідувального органу. Особи, залучені до конфіденційного співробітництва, можуть отримувати від розвідувальних органів винагороду, а також заохочення та компенсацію витрат, пов'язаних з виконанням такими особами розвідувальних завдань, у порядку, визначеному для співробітників кадрового складу.

У Кримінальному та Кримінальному процесуальному кодексах України також відобразилися правовідносини, які регламентують особливості сприяння громадян. Зокрема у статті 43 КК України регламентується виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації [3]. Не є злочином вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності. Особа, зазначена у частині першій статті 43 КК України, підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно і поєданого з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків. Однак особа, яка вчинила у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкий злочин, вчинений умисно і поєднаний з насильством над потерпілим, або тяжкий злочин, вчинений умисно і пов'язаний з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків, не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначене їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин [3].

Кримінальним процесуальним кодексом України безпосередньо регламентуються правові відносини, щодо конфіденційного співробітництва під час досудового розслідування. Так, стаття 272 КПК України

регламентує виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації [6]. Відповідно до положень даної статті під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу. У постанові, крім відомостей, передбачених статтею 251 КПК України, зазначається обґрунтування меж спеціального завдання та можливість використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів [6].

Слід зазначити, що діючий КПК України передбачає і право використовувати конфіденційне співробітництво під час досудового розслідування. Використання конфіденційного співробітництва закріплено у статті 275 КПК України. Так під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України [6]. Відповідно до пункту 2 даної статті забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру [6].

Отже підводячи підсумок зазначаємо, що нами на підставі діючих законодавчих актів України, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України проведено аналіз правових засад сприяння громадян оперативно-розшуковим підрозділам та конфіденційного співробітництва. Саме тому приходимо до висновку про те, що під конфіденційним співробітництвом слід розуміти взаємодію громадян з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, яка полягає у наданні ними на засадах

добровільності систематичної законспірованої допомоги та сприянні у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності.

11.3. Соціальний і правовий захист особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності

Статтею 13 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» регламентовані питання забезпечення соціального і правового захисту особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, що особа, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, перебуває під захистом держави.

Співробітництво особи з оперативним підрозділом зараховується до її загального трудового стажу в разі укладення з нею трудової угоди. Якщо у зв'язку з виконанням такою особою завдань оперативно-розшукової діяльності настала її інвалідність або смерть, на неї поширюються пільги, передбачені у таких випадках для працівників оперативних підрозділів. У статті 12 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» вказано, що на працівників, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, поширюються гарантії правового і соціального захисту, передбачені законами України про ці органи. Як приклад візьмемо Розділ IX Закону України «Про Національну поліцію» регламентує соціальний захист поліцейських, зокрема отримання одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського тощо.

У разі виникнення загрози життю, здоров'ю або майну особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, її захист забезпечується в порядку, передбаченому частиною третьою статті 12 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» де зазначено, що при наявності даних про загрозу життю, здоров'ю або майну працівника та його близьких родичів у зв'язку із здійсненням ним оперативно-розшукової діяльності в інтересах безпеки України, або по виявленню тяжкого та особливо тяжкого злочину, або викриттю організованої злочинної групи оперативний підрозділ зобов'язаний вжити спеціальних заходів для забезпечення їх безпеки – зміна даних про особу, зміна місця проживання, роботи і навчання, інших даних у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до положень статті 53 Закону України «Про запобігання корупції» викривач, їх близькі особи перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [15].

Відповідно до положень статті 53-5 Закону України «Про запобігання корупції» визначено право викривача на конфіденційність та анонімність. Заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом.

Питання для самоконтролю знань

1. Сутність конфіденційного співробітництва.
2. Сприяння громадян оперативно-розшуковим підрозділам.
3. Правова регламентація конфіденційного співробітництва.
4. Добровільність конфіденційного співробітництва.
5. Впровадження в злочинну організацію.
6. Виконання спеціального завдання.
7. Викривач.
8. Категорії громадян, яких заборонено залучати до конфіденційного співробітництва.
9. Соціальний захист особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.
10. Правовий захист особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

§ 12. ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

12.1. Поняття і види матеріалів оперативно-розшукової діяльності

Використання матеріалів (результатів) ОРД є особливим видом діяльності уповноважених суб'єктів (оперативного співробітника, слідчого, прокурора) по введенню оперативно-розшукових матеріалів (інформації) у діяльність правоохоронних органів, органів досудового розслідування, інших органів державної влади з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені правові засади використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності.

Матеріали ОРД – інформація, отримана оперативними підрозділами у встановленому законом порядку, яка відображена в не процесуальних документах, зокрема щодо:

- ознак вчиненого кримінального правопорушення або такого, що готується;
- осіб, які вчинили, вчиняють або готують вчинення кримінальне правопорушення;
- осіб, які переховуються від правоохоронних органів, зокрема органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, вчинили втечу з місць відбування покарання;
- щодо осіб безвісно зниклих.

Результати ОРД включають в себе: матеріально фіксовані результати (так звані оперативні матеріали) та ідеальну інформацію, отриману під час ОРД (оперативна інформація).

Під матеріалами ОРД слід розуміти предмети, документи, отримані або складені уповноваженими особами під час здійснення цієї діяльності, в яких зафіксовані відомості (інформація), що мають значення для

ОРД. Під оперативною інформацією слід розуміти матеріально незафіксовані фактичні дані, отримані уповноваженими особами під час ОРД.

Матеріали ОРД можуть містити дві групи даних:

1. Фактичні дані, що безпосередньо вказують на ознаки кримінального правопорушення, які закріплені в процесуальному порядку, можуть слугувати джерелами доказів у кримінальному провадженні, наприклад: надають можливість встановити обставини про наявність та місце зберігання зброяць злочину, предметів злочину тощо;

2. Дані які є орієнтиром для вибору організаційних і тактичних прийомів проведення ОРЗ, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, наприклад: прикмети підозрюваних, способи вчинення чи маскування злочину.

Матеріали відображаються у вигляді:

- рапортів, довідок, актів, звітів, пояснень осіб, які здійснювали ОРЗ чи брали участь в ОРЗ, а також додатки до цих документів;
- матеріали фото-, кіно-, аудіо-, відео- зйомки, отримані за допомогою технічних засобів інформації, в тому числі і комп'ютерної техніки;
- інформація оперативних джерел;
- протоколи ОРЗ з відповідними додатками.

З метою з'ясування змісту, призначення, форми відображення матеріалів ОРД, які можуть використовуватись у кримінальному провадженні, шляхів їх використання, проведемо їх класифікацію за різними критеріями.

I. За характером діяльності з їх отримання розрізняють матеріали:

- 1) отримані гласним шляхом;
- 2) отримані негласним шляхом.

Підставою даної класифікації є спосіб і умови отримання матеріалів в ході ОРД, які, в свою чергу, характеризують певні властивості отриманих матеріалів, впливають на спосіб та порядок реалізації матеріалів у кримінальному судочинстві.

II. За функціональним призначенням (змістом) матеріали ОРД можна поділити на:

1) матеріали, в яких відображено організаційну роботу зі спрямування та проведення ОРД (постанови про заведення справи, продовження

строків її ведення, ухвали слідчого судді, суду та рішення керівників оперативних підрозділів, щодо проведення оперативно-розшукового заходу);

2) матеріали, в яких зафіксовані результати ОРД.

III. Залежно від характеру носія інформації матеріальні результати можуть бути класифіковані на: документи та предмети.

В оперативно-розшуковій справі містяться лише результати, зафіксовані на матеріальних носіях, наприклад, фотознімки, повідомлення, пояснення, довідки.

IV. За процедурою передачі для використання у кримінальному провадженні розрізняються:

- матеріали, передача яких здійснюється за спеціальною процедурою, що передбачає отримання санкції керівництва СБУ, МВС тощо зняття грифу секретності;
- матеріали, передача яких не потребує спеціальної процедури (як правило, матеріали отримані гласним шляхом).

V. Залежно від можливості розсекречення матеріали можна класифікувати на:

- 1) матеріали, що можуть бути розсекречені у встановленому порядку;
- 2) матеріали, які не підлягають розсекреченню.

12.2. Організаційні засади використання матеріалів ОРД у кримінальному процесі

Відповідно до положень статті 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються:

- 1) як приводи та підстави для початку досудового розслідування;
- 2) для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні;
- 3) для попередження, виявлення, припинення і розслідування кримінальних правопорушень, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та осіб, які безвісти зникли;
- 4) для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей

та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничать або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей;

5) для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів;

6) для інформування державних органів відповідно до їх компетенції [5].

Використання матеріалів ОРД передбачає три взаємопов'язані операції:

- 1) оцінка матеріалів ОРД;
- 2) визначення шляхів (способів) використання;
- 3) безпосереднє використання матеріалів ОРД.

Оцінка матеріалів ОРД має два аспекти – кримінально-правовий та кримінально-процесуальний.

Кримінально-правова оцінка матеріалів ОРД полягає у визначенні ступеня відповідності (невідповідності) діяння (події), інформація про яке(у) отримана й зафіксована в матеріалах ОРД, кримінально-правовій нормі, що встановлює ознаки конкретного складу кримінального правопорушення.

Кримінально-процесуальна оцінка матеріалів ОРД має похідний характер від їх кримінально-правової оцінки. Вона передбачає оцінку законності отримання матеріалів оперативним підрозділом, дотримання встановленого порядку оформлення, передачі матеріалів та придатності їх використання (щодо належності, допустимості та достовірності) в кримінальному провадженні.

Матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються у випадках:

- коли їх справжність та об'єктивність можна довести і перевірити в процесі проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, здійсненні відповідного експертного дослідження під час досудового розслідування чи судового розгляду кримінального провадження;
- при доказуванні у кримінальному провадженні відповідно до положень кримінального процесуального законодавства, яке регламентує збирання, перевірку та оцінювання доказів.

Відповідно до положень статті 99 КПК України матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази [6].

В процесі використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні беруть участь два види суб'єктів, які активно взаємодіють між собою:

1) підрозділ кримінальної поліції або його співробітник, які зобов'язані зібрати матеріали ОРД, визначити можливість і доцільність використання та підготувати їх для використання, відповідно до вимог чинного законодавства щодо оформлення результатів ОРД;

2) слідчий, прокурор, які зобов'язані здійснити кримінально-правову, кримінально-процесуальну оцінку зібраних матеріалів, визначити шляхи використання матеріалів у кримінальному провадженні та безпосередньо використати їх в інтересах вирішення завдань кримінального провадження.

Отримання матеріалів ОРД, з огляду на особливості порядку їх передачі, можна розглядати у двох аспектах:

1) ініціатором передачі матеріалів ОРД є підрозділ кримінальної поліції;

2) ініціатором отримання матеріалів ОРД є суб'єкт, що здійснює досудове розслідування.

При роботі з фактичними даними – матеріалами оперативно-розшукової діяльності оперативний працівник здійснює прогнозування щодо можливого їх використання як джерела доказів у кримінальному провадженні на етапах досудового розслідування та судового розгляду відповідно до положень КПК України.

Так, стаття 84 КПК України визначає що може бути доказом. Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [6].

Стаття 93 КПК України визначає порядок збирання доказів по кримінальному провадженні. Збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК України. Безпосередньо сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України [6].

Відповідно до положень КПК України стороною обвинувачення є прокурор (стаття 36 КПК України), орган досудового розслідування (стаття 38 КПК України), слідчий органу досудового розслідування (стаття 40 КПК України) та дізнавач (стаття 40-1 КПК України). Своєю чергою, на підставі статті 41 КПК України підрозділи кримінальної поліції здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора.

Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник підрозділу кримінальної поліції користується повноваженнями слідчого. Співробітники підрозділів кримінальної поліції не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання підрозділом кримінальної поліції.

Питання для самоконтролю знань

1. Оперативно-розшукові матеріали.
2. Результати оперативно-розшукової діяльності.
3. Введення оперативно-розшукових матеріалів (інформації) у діяльність правоохоронних органів, органів досудового розслідування.

4. Види матеріалів ОРД за характером діяльності.
5. Види матеріалів ОРД за функціональним призначенням.
6. Види матеріалів ОРД залежно від характеру носія інформації.
7. Види матеріалів ОРД за процедурою передачі для використання у кримінальному провадженні.
8. Правова регламентація використання матеріалів ОРД.
9. Організаційні засади використання матеріалів ОРД.
10. Кримінально-правова оцінка матеріалів ОРД.
11. Кримінально-процесуальна оцінка матеріалів ОРД.
12. Напрями використання матеріалів ОРД.

§ 13. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНОМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

13.1. Сутність взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органом досудового розслідування

Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, яка затверджена наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 регламентує особливості організації взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування [42].

Основним завданням взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органами досудового розслідування Національної поліції України є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

Основними принципами взаємодії є:

- 1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень;
- 2) самостійність слідчого (дознавача) в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;
- 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;
- 4) дотримання загальних засад кримінального провадження;

5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [42].

Швидке та повне розслідування і розкриття кримінальних правопорушень досягається шляхом поєднання зусиль усіх органів та підрозділів поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю, що є невід'ємним завданням для всіх працівників поліції.

Безпосередню організацію роботи зі збору інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події та факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю, та контроль за перевіркою зазначеної інформації здійснює керівник органу, підрозділу поліції.

Органи досудового розслідування, підрозділи кримінальної поліції, міжрегіональні територіальні органи Національної поліції та їх територіальні (відокремлені) підрозділи є основними службами, які виконують обов'язки з розкриття кримінальних правопорушень органами поліції і відповідають за кінцевий результат цієї роботи за напрямками діяльності. Інші органи та підрозділи поліції забезпечують здійснення заходів, спрямованих на отримання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також подій і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню, у межах своєї компетенції [42].

Збір інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню, виявленню та припиненню виявлених кримінальних правопорушень, здійснюється всіма працівниками поліції в межах службових обов'язків, які визначені законодавством. Збір, реєстрація, накопичення, зберігання, поширення відомостей про особу працівниками поліції здійснюється із дотриманням Закону України «Про захист персональних даних».

Отриману інформацію про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню, поліцейські доповідають рапортом

(ініціативний рапорт – *Прим. автора*) безпосередньому керівникові, який після ознайомлення надсилає цей рапорт відповідному керівнику органу, підрозділу поліції для розгляду і направлення до органу досудового розслідування і підрозділу кримінальної поліції для використання цієї інформації під час розкриття та досудового розслідування кримінального правопорушення [42].

Ініціативні рапорти реєструються в журналах вихідної кореспонденції канцелярії (секретаріату) органу, підрозділу, працівник якого отримав інформацію, та в журналах вхідної кореспонденції канцелярії (секретаріату) органу досудового розслідування та підрозділу кримінальної поліції, якому керівником органу, підрозділу поліції доручено її перевірку під час розкриття та досудового розслідування кримінальних правопорушень. Якщо в ініціативному рапорті містяться відомості, що становлять державну таємницю, цей рапорт у встановленому порядку реєструється в режимно-секретному органі відповідного органу, підрозділу поліції. У разі заведення оперативним підрозділом поліції контрольно-наглядової справи за фактом учинення особливо тяжкого та тяжкого злочину копія такого ініціативного рапорту обов'язково долучається до матеріалів цієї справи.

Керівники органу досудового розслідування та кримінальної поліції забезпечують збір, накопичення, систематизацію отриманої інформації та здійснюють її перевірку з метою встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також подій і фактів, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню.

Після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення та внесення інформації до ЄРДР під керівництвом начальника органу, підрозділу поліції здійснюється комплекс першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій, у тому числі за дорученням слідчого (дідзнавача), спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та з'ясування всіх обставин події.

Першочергові заходи та невідкладні слідчі (розшукові) дії можуть передбачати:

- проведення огляду місця події;
- переслідування і затримання правопорушників за слідами або указаними потерпілими і очевидцями напрямками переміщення

- правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів, у тому числі в місцях можливого перебування або появи правопорушників;
- проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення правопорушень (у тому числі збуту викраденого майна);
  - виявлення свідків та очевидців події, опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР – допит) з цією метою осіб, які проживають або працюють поблизу місця вчиненого діяння, а також осіб, які могли перебувати на можливих шляхах руху правопорушника до та від місця події;
  - установлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, що обслуговують територію, на якій знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення, та можливих напрямків руху особи, яка його вчинила, а також інших місць з урахуванням обставин кримінального правопорушення;
  - проведення поквартирного чи подвірного обходу для збирання відомостей про подію, обстеження місцевості в районі вчинення кримінального правопорушення, виявлення загублених, викинутих правопорушником знярядь учиненого діяння, інших предметів, отримання додаткової інформації про подію та осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
  - орієнтування особового складу органів та підрозділів поліції на території обслуговування, на якій учинено кримінальне правопорушення, та суміжних територіях, а також (за необхідності) представників громадськості про характер, час, місце і спосіб учинення кримінального правопорушення, кількість осіб, які його вчинили, їх зовнішність, прикмети викраденого та про інші відомості, що мають значення для встановлення правопорушників та їх розшуку;
  - використання можливостей баз (банків) даних єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційних ресурсів, а також засобів масової інформації;
  - перевірку осіб за базами (банками) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України,

та іншими інформаційними ресурсами, передбаченими статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію»;

- інші передбачені законодавством заходи та дії, необхідні для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила [42].

Безпосередньо працівник оперативного підрозділу на місці події:

1) здійснює поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збору відомостей, що можуть бути використані як докази;

2) установлює час, місце і обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість осіб, які його вчинили, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок руху осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, інші відомості, необхідні для їх встановлення; використовує наявні джерела оперативної інформації з метою розкриття кримінального правопорушення;

3) негайно інформує слідчого (дознавача) про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій;

4) виконує письмові доручення слідчого (дознавача) про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Під час їх виконання користується повноваженнями слідчого (дознавача) [42].

У разі якщо в результаті проведених першочергових заходів і невідкладних слідчих (розшукових) дій не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, керівник органу, підрозділу поліції організує і забезпечує подальшу роботу з розкриття цього кримінального правопорушення.

Взаємодія співробітника підрозділу кримінальної поліції зі слідчим відбувається в складі слідчо-оперативної групи (СОГ). Діяльність СОГ здійснюється на підставі плану проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, який розробляється з урахуванням наданих обґрунтованих пропозицій усіх працівників, уключених до складу СОГ. У зазначеному плані відображаються версії вчинення

кримінального правопорушення, заходи, спрямовані на їх перевірку, а також зазначаються конкретні виконавці та строки виконання. План погоджується керівниками органу досудового розслідування і оперативного підрозділу та затверджується керівником територіального органу, підрозділу поліції. Якщо план проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій виконано, а кримінальне правопорушення залишається нерозкритим, розроблюється план додаткових заходів. Виконання зазначених планів контролюється керівниками органу досудового розслідування та відповідних оперативних підрозділів за напрямами роботи [42].

Працівники оперативних підрозділів, включені до складу СОГ, щотижня інформують слідчого – керівника СОГ про стан виконання наданих письмових доручень та запланованих заходів, а на його вимогу надають документи, що підтверджують обсяги проведеної ними роботи. Також працівники оперативного підрозділу, включені до складу СОГ, самостійно надають слідчому обґрунтовані пропозиції щодо необхідності проведення конкретних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

13.2. Організація взаємодії при направленні підрозділом кримінальної поліції матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування

При веденні підрозділом кримінальної поліції оперативно-розшукової справи (ОРС) щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів досудового розслідування Національної поліції України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу. З дотриманням режиму секретності надаються слідчому необхідні матеріали ОРС для вивчення та надання у разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину.

Матеріали ОРС можуть розглядатися під час оперативної наради за участю керівників підрозділу кримінальної поліції, органу досудового розслідування та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується керівниками органу досудового розслідування та підрозділу кримінальної поліції.

Керівник підрозділу кримінальної поліції:

1) погоджує зняття особи з розшуку з керівником органу досудового розслідування (дізнання) шляхом візування ним відповідної облікової картки;

2) забезпечує у встановленому законодавством порядку закриття ОРС лише за наявності копії постанови слідчого (дізнавача) про відновлення досудового розслідування у зв'язку з установами місцезнаходження підозрюваного, а якщо досудове розслідування не зупинялося – за наявності документів, які підтверджують встановлення місцеперебування розшукуваної особи, а у випадках, коли особа підлягає видачі іншою державою, – після завершення проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

У кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини, в яких підозрюваного оголошено в розшук, у разі наявності достатніх підстав вважати, що особа може переховуватися за межами України, слідчий відповідно до законодавства вирішує питання про оголошення особи в міжнародний розшук.

13.3. Виконання працівниками кримінальної поліції доручень слідчих (дізнавачів) про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій

Під час досудового розслідування злочинів слідчий дає уповноваженим підрозділам кримінальної поліції письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. У разі створення СОГ слідчий дає доручення про проведення слідчих (розшукових) дій працівникам підрозділу кримінальної поліції, включеним до її складу. Дізнавач дає доручення уповноваженим підрозділам

кримінальної поліції під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Відповідно до положень Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, яка затверджена наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 не допускається надання слідчим (дознавачем) оперативному підрозділу (працівнику оперативного підрозділу – члену СОГ) неконкретизованих доручень та доручень без встановленого строку їх виконання [42].

Доручення, які даються оперативному підрозділу, реєструються в канцелярії територіального органу, підрозділу поліції та передаються в порядку, передбаченому нормативним актом про організацію діловодства.

У дорученнях зазначаються найменування кримінального провадження, його реєстраційний номер та дата початку досудового розслідування; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) КК України; короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; конкретний перелік слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, які потрібно виконати; інші відомості, необхідні для виконання цих дій [42].

Виконання доручень слідчих (дознавачів) повинно здійснюватися у строки, зазначені у дорученнях. У разі неможливості своєчасного виконання доручення продовження строку його виконання письмово погоджується зі слідчим (дознавачем), який дав доручення.

Матеріали про виконання доручень слідчих (дознавачів) надсилаються до органу досудового розслідування разом із супровідним листом залежно від рівня органу досудового розслідування за підписом керівника структурного підрозділу апарату центрального органу управління поліцією, керівника територіального органу поліції, керівника міжрегіонального територіального органу поліції, керівника територіального (відокремленого) підрозділу, яким виконувалося доручення слідчого (дознавача). Указані матеріали реєструються в канцелярії відповідного органу, підрозділу поліції [42].

Контроль за виконанням доручень слідчих (дознавачів) працівниками підрозділів кримінальної поліції покладається на керівника органу / підрозділу поліції, який зобов'язаний:

1) визначити конкретних осіб із числа працівників підрозділів кримінальної поліції, на яких покладаються обов'язки з виконання доручень слідчих (дознавачів);

2) визначити шляхом видання наказу конкретних осіб із числа працівників підрозділів кримінальної поліції, на яких покладаються обов'язки щодо ведення обліку доручень слідчих (дознавачів) для їх своєчасного виконання;

3) щотижня під час оперативних нарад керівництва територіального органу, підрозділу поліції інформувати про стан виконання доручень слідчих (дознавачів).

Керівник органу досудового розслідування (дознавання) розглядає матеріали виконаного доручення, які надійшли від підрозділу кримінальної поліції. У разі його неналежного виконання повертає матеріали відповідно до вимог діловодства керівникові органу / підрозділу поліції для усунення недоліків та вжиття до винних заходів дисциплінарного впливу в установленому порядку.

У разі якщо підозрюваний переховується від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме, слідчий (дознавач) виносить постанову про зупинення досудового розслідування, яка погоджується прокурором. Якщо досудове розслідування не зупиняється, слідчий (дознавач) виносить окрему постанову про оголошення розшуку підозрюваного та вживає заходів з його розшуку.

У день прийняття процесуального рішення про оголошення розшуку підозрюваного слідчий (дознавач) доповідає про це керівникові органу досудового розслідування (дознавання) для їх погодження та подальшого направлення керівникові територіального органу, підрозділу поліції або міжрегіонального територіального органу Національної поліції України або його територіального (відокремленого) підрозділу, який здійснює оперативне супроводження кримінального провадження або матеріали діяльності якого стали підставою для початку кримінального провадження, для організації розшуку підозрюваного [42].

Зазначені матеріали повинні містити витяг із ЄРДР, копії письмового повідомлення про підозру, постанови про оголошення розшуку підозрюваного або постанови про зупинення досудового розслідування, ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу, довідку про особу або копію документа, який посвідчує особу.

У кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини, в яких підозрюваного оголошено в розшук, слідчим вносяться за погодженням з прокурором клопотання до слідчого судді про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу. Безпосередньо організація розшукової роботи покладається на керівників підрозділів кримінальної поліції.

Після зупинення досудового розслідування в разі переховування підозрюваного від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності підрозділ кримінальної поліції щомісяця письмово інформує слідчого (дознавача) про заходи, ужиті для встановлення його місцезнаходження.

Викладене дозволило нам окреслити доцільність та ефективність взаємодії підрозділу кримінальної поліції з органом досудового розслідування. Це надало нам можливість висновувати, що основним завданням взаємодії є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення, розкриття та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

Питання для самоконтролю знань

1. Сутність взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органом досудового розслідування.
2. Принципи взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органом досудового розслідування.
3. Завдання взаємодії підрозділів кримінальної поліції з органом досудового розслідування.

4. Повноваження керівника підрозділу при налагодженні підрозділів кримінальної поліції з органом досудового розслідування.
5. Слідчо-оперативна група.
6. Першочергові заходи та невідкладні слідчі (розшукові) дії.
7. Повноваження співробітника підрозділу кримінальної поліції на місці події.
8. Ініціативний рапорт.
9. Виконання окремого доручення слідчого.
10. Виконання окремого доручення дізнавача.
11. Контроль за виконанням доручень слідчих (дознавачів) працівниками оперативних підрозділів.

§ 14. ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Відповідно до положень даної статті у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться ОРС [5].

Відповідно до положень законодавства контроль за оперативно-розшуковою діяльністю підрозділів кримінальної поліції здійснюється Національною поліцією.

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

При наявності достатніх підстав дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності дає керівник відповідного оперативного підрозділу, який несе відповідальність за законність здійснюваних заходів відповідно до чинного законодавства. Своєю чергою при застосуванні оперативно-розшукових заходів працівники оперативних підрозділів зобов'язані враховувати їх відповідність ступеню суспільної небезпеки кримінально протиправних посягань та загрози інтересам суспільства і держави.

Окрім того у випадках порушення прав і свобод людини або юридичних осіб в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також у разі, якщо причетність до правопорушення особи, щодо якої здійснювались оперативно-розшукові заходи, не підтвердилась Національна поліція зобов'язана невідкладно поновити порушені права і відшкодувати заподіяні матеріальні та моральні збитки в повному обсязі.

Своєю чергою громадяни України та інші особи мають право у встановленому законом порядку одержати від органів, на які покладено

здійснення оперативно-розшукової діяльності, письмове пояснення з приводу обмеження їх прав і свобод та оскаржити ці дії.

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначена заборона передавати і розголошувати відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під захист, або такі, що можуть зашкодити слідству чи інтересам людини, безпеці України [5]. Також забороняється оприлюднювати або надавати зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи оперативно-розшукової діяльності до прийняття рішення за результатами такої діяльності. Питання оприлюднення або надання такої інформації після прийняття рішення регулюється законом. Своєю чергою підрозділи, що використовують автоматизовані інформаційні системи в оперативно-розшуковій діяльності, повинні забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів досудового розслідування, прокуратури, суду. В місцях зберігання інформації повинна бути гарантована її достовірність та надійність охорони.

Слід зазначити, що одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберігання не підлягають і повинні бути знищені. Відомості, одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності, щодо підготовки до терористичних актів чи їх вчинення окремими особами та групами, зберігаються до 5 років. Також не підлягають передачі і розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини [5].

За передачу і розголошення цих відомостей працівники підрозділів кримінальної поліції, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

Закон чітко зазначає, що оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, проводяться з метою запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам, їх виявлення та

припинення, розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання або безвісти зникли, захисту життя, здоров'я, житла і майна працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, припинення розвідувально-підривної діяльності проти України. Так, спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця може проводитися з метою встановлення даних про особу та про її зв'язки у разі, коли є факти, які підтверджують, що нею готується тяжкий або особливо тяжкий злочин, для отримання відомостей, які вказують на ознаки такого злочину, для забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб, а також з метою отримання розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави. Окрім того для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу.

Основним способом забезпечення законності в діяльності Національної поліції є контроль. Контроль як одна з важливих функцій управління дозволяє не лише виявляти, але й усувати недоліки в роботі. Контроль полягає у спостереженні за відповідністю діяльності підконтрольного об'єкта приписам, отриманим від органів або посадових осіб. Саме тому контроль в службовій діяльності підрозділів кримінальної поліції – це спосіб забезпечення дисципліни і законності через систему спостереження, вивчення, перевірки і оцінки та надання методичної допомоги в організації та здійсненні оперативно-службової діяльності Національної поліції. Основними завданнями контролю є:

- забезпечення точного і неухильного виконання положень законодавчих та нормативно-правових актів, регламентуючих діяльність Національної поліції;
- забезпечення своєчасності і повноти виконання завдань, що покладаються на окремі підрозділи чи посадових осіб, зокрема підрозділи кримінальної поліції та її співробітників;
- попередження і усунення порушень дисципліни, недоліків в роботі;

- підвищення загального рівня організаторської і оперативно-службової діяльності;
- сприяння раціональному розподілу робочого навантаження.

Існує декілька класифікацій контролю:

- залежно від призначення контролю виділяється загальний (всесторонньо охоплює діяльність суб'єкта, що контролюється) і спеціалізований (контроль окремого напрямку роботи, наприклад – дотримання режиму секретності в діяльності підрозділів кримінальної поліції);
- залежно від мети та часу, в який здійснюється контроль, розрізняються попередній (спрямований на прогнозування та запобігання проблем), поточний (призначений для підтримки установленої схеми взаємодії суб'єктів) та підсумковий контроль (який застосовується для покращення роботи всієї системи);
- залежно від частоти проведення та передбачуваності контроль може бути систематичним, тобто таким, що здійснюється періодично, та одиничним (позаплановим), який здійснюється в разі необхідності;
- за сферою діяльності, яка підлягає контролю, контроль поділяється на внутрішньовідомчий (контроль у межах одного відомства), міжвідомчий (застосовується стосовно об'єктів, які організаційно підпорядковані органам виконавчої влади) і позавідомчий (застосовується стосовно об'єктів, які організаційно не підпорядковані органам виконавчої влади).

Отже, контроль дозволяє вчасно виявити порушення вимог законодавчих та нормативних актів, що встановлюють порядок проведення оперативно-розшукових заходів, і вчасно вживати необхідних заходів щодо усунення причин і умов, які сприяють виникненню таких порушень. Своєю чергою контроль в системі Національної поліції здійснюється визначеними суб'єктами - це керівники територіальних / міжрегіональних підрозділів поліції різних рівнів і режимно-секретні органи. Крім відомчого контролю, контрольними функціями наділені органи прокуратури, СБУ (позавідомчий контроль) тощо.

Найбільшими повноваженнями по здійсненню контролю за станом ОРД наділені керівники підрозділів кримінальної поліції, що

безпосередньо впливає зі спеціальних обов'язків, покладених на них, вони ж несуть персональну відповідальність за організацію та проведення оперативно-розшукових заходів в підлеглих їм підрозділах. Контроль за дотриманням законності в ОРД в підрозділах кримінальної поліції здійснюється шляхом проведення планових і позапланових (раптових) перевірок. Також контроль за ОРД передбачає і перевірку дотримання вимог режиму секретності та збереження державної таємниці.

Отже, відомчий контроль за діяльністю Національної поліції України, відповідно до статті 22 Закону України «Про Національну поліцію», здійснює керівник поліції, який, у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції; звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень; скасовує повністю чи в окремі частині акти територіальних органів поліції [2].

У сфері управління контроль визначається як спостереження і перевірка відповідності процесу функціонування об'єкта прийнятим управлінським рішенням та виявлення результатів впливу суб'єкта на об'єкт, допущених відхилень від вимог управлінських рішень, від принципів організації і регулювання, причому потрібно забезпечити спрямованість контролю на своєчасне і повне виявлення відхилень від норми функціонування, визначення місць їх виникнення, причин і винних виконавців, надання допомоги для подолання недоліків, своєчасне розпізнання та розкриття нових назрілих проблем, а також узагальнення та впровадження передового досвіду.

Підводячи підсумок з даного питання зазначаємо, що нами визначені гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Зазначена необхідність заведення оперативно-розшукових справ.

Визначена контрольна функція керівника підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність. З'ясовано, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Встановлена співмірність заходів реагування до ступеня суспільно небезпечних дій. Визначені межі

оприлюднення і розповсюдження інформації, зокрема заборона на оприлюднення приватної інформації про особу.

Акцентовано, що окремі обмеження прав і свобод фізичних та юридичних осіб мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України.

Питання для самоконтролю знань

1. Правова регламентація гарантій законності під час здійснення ОРД.
2. Доцільність заведення ОРС.
3. Хто здійснює контроль за оперативно-розшуковою діяльністю суб'єктів ОРД.
4. Контрольна функція керівника підрозділу кримінальної поліції.
5. Постанова на заведення оперативно-розшукової справи.
6. Постанова на закриття оперативно-розшукової справи.
7. Обмеження прав і свобод людини.
8. Право особи на одержання від органів, на які покладено здійснення оперативно-розшукової діяльності, письмового пояснення з приводу обмеження їх прав і свобод та оскарження цих дій.
9. Які відомості за результатами оперативно-розшукової діяльності не підлягають передачі і розголошенню?
10. Яка передбачена відповідальність за розголошення відомостей, які не підлягають розголошенню?
11. Відомчий та позавідомчий контроль за ОРД.

§ 15. СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

15.1. Призначення судового контролю за оперативно-розшуковою діяльністю

Теорія оперативно-розшукової діяльності визначає умовою ефективності планування та проведення оперативно-розшукових заходів наявність судового контролю та прокурорського нагляду. Зазначаємо, що у прийнятті відповідних рішень щодо проведення ОРЗ з метою виявлення та розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів належить їх погодженню з прокурором та санкціонуванню судом.

Судовий контроль – вид контролю, який має переваги перед відомчим контролем та прокурорським наглядом і полягає в тому, що статус судді й суду, їх функції не пов'язані з якістю ОРД та досудового розслідування, не передбачають відповідальність за розкриття злочинів, судова процедура з елементами змагальності спроможна більш ефективно захищати права і свободи людини і громадянина. Як варіант державного контролю судовий контроль реалізується через діяльність судів. Необхідно усвідомлювати, що судова влада займається не лише судочинством. Значною мірою система судів України виконує контрольні функції у сфері державного управління. Це досягається за рахунок:

1. Діяльності Конституційного Суду України у вирішенні справ і наданні висновків у справах щодо:

- конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

- додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених Конституцією України;
- офіційного тлумачення Конституції та законів України.

2. Діяльності судів загальної юрисдикції у процесі розгляду кримінальних проваджень:

- установлення відповідності закону дій посадових осіб правоохоронних органів;
- порушення питання щодо усунення недоліків у роботі органів Національної поліції, які сприяли вчиненню правопорушення;
- визнання правових актів органів Національної поліції незаконними тощо.

Об'єктом судового контролю є :

- природні права і свободи особи;
- визнані державою і суспільством конституційні права і свободи, недоторканність яких у сфері ОРД гарантована законодавством;
- конкретне конституційне право чи свобода особи, порушені (або такі, що підлягають обмеженню) у процесі ОРД, конкретні дії чи рішення.

Відповідно до положень статті 30 КПК України у кримінальному провадженні правосуддя здійснюється лише судом. Відмова у здійсненні правосуддя не допускається. Своєю чергою, стаття 89 КПК України зазначає, що безпосередньо суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. Окрім того слід зазначити, що постанова слідчого, прокурора про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді.

З метою забезпечення додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, вірного й однакового застосування судами законодавства, яке регулює порядок надання дозволу на проникнення до житла чи до іншого володіння особи, зняття інформації з каналів

зв'язку, контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією, застосування інших технічних засобів одержання інформації, пов'язане з обмеженням конституційних прав громадян, Пленум Верховного Суду України Постановою від 28.03.2008 N 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» зазначив, що відповідно до статті 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [50].

Конституцією і законами України передбачається можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30, 31, 32 Конституції України, під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства.

Відповідно до пунктів 7, 9 ч. 1, ч. 2 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [5], п. 6 ч. 2 статті 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність» від 26 грудня 2002 року № 374-IV [51], статті 15 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-XII [23] за вмотивованим рішенням суду можуть бути застосовані такі обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30, 31, 32 Конституції України:

- негласне проникнення до житла чи до іншого володіння особи;
- зняття інформації з каналів зв'язку;
- контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією;
- застосування інших технічних засобів одержання інформації.

КПК України передбачено можливість застосування таких обмежень зазначених конституційних прав і свобод людини і громадянина:

- огляд та обшук житла чи іншого володіння особи;
- примусова виїмка із житла чи іншого володіння особи;
- арешт на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку;

- огляд і виїмка кореспонденції;
- дослідження інформації, знятої з каналів зв'язку.

Обмеження вказаних конституційних прав і свобод людини і громадянина під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства допускається лише за вмотивованим рішенням суду (крім випадку, передбаченого ч. 3 статті 30 Конституції України) і носять винятковий та тимчасовий характер. До початку досудового розслідування кримінального провадження вони застосовуються з метою запобігання тяжкого чи особливо тяжкого злочину, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

У випадках, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», п. 5 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність», за рішенням суду можуть бути витребувані документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів.

Зняття інформації з каналів зв'язку полягає у застосуванні технічного обладнання, яке дає змогу прослуховувати, фіксувати та відтворювати інформацію, що передавалася цим каналом зв'язку. Така інформація може включати дані як про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, так і щодо змісту інформації, яка була передана каналом зв'язку.

Контроль за листуванням, телеграфною та іншою кореспонденцією полягає в огляді поштових відправлень, їх копіюванні. Під контролем за телефонними розмовами слід розуміти не тільки їх прослуховування і фіксування, але й одержання інформації про телефонні розмови, які відбулися, щодо абонентів розмов, часу і тривалості розмов. Під іншими технічними засобами отримання інформації слід розуміти такі засоби, які дають змогу негласно фіксувати поза каналами зв'язку розмови, дії, обстановку [50].

Зазначаємо, що суди повинні також неухильно виконувати вимоги закону стосовно того, що постанови про застосування оперативно-розшукових заходів виносяться і зберігаються в режимі, який забезпечує нерозголошення даних досудового розслідування або оперативно-розшукової діяльності. Як приклад зазначаємо положення діючого КПК України щодо повноважень суду з розгляду клопотань про проведення

негласних слідчих (розшукових) дій. Так стаття 247 КПК України визначає повноваження слідчого судді, який здійснює розгляд клопотань щодо негласних слідчих (розшукових) дій [6]. Відповідно до положень цієї статті розгляд клопотань, який віднесений згідно з положеннями глави 21 КПК (Негласні слідчі (розшукові) дії) до повноважень слідчого судді, здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Слідчий, прокурор звертаються з клопотаннями про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій до слідчого судді відповідного апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, або Вищого антикорупційного суду (а у випадку, передбаченому абзацом сьомим частини першої статті 34 цього Кодексу, – до апеляційного суду, зазначеного в абзаці сьомому частини першої статті 34 цього Кодексу) [6].

Стаття 248 КПК України регламентує розгляд слідчим суддею клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Відповідно до положень цієї статті слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

Безпосередньо у клопотанні повинно бути зазначено:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;
- 3) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України;
- 4) відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- 5) обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення;

6) вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення;

7) обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, в інший спосіб;

8) відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;

9) обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення або встановлення осіб, які його вчинили.

До клопотання слідчого, прокурора додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

Слідчий суддя після розгляду клопотання постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- 1) вчинене кримінальне правопорушення відповідної тяжкості;
- 2) під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення або встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення [6].

Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам досудових рішень, передбачених КПК України, а також містити відомості про:

- 1) прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням;
- 2) кримінальне правопорушення, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала;
- 3) особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- 4) вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;

5) строк дії ухвали [6].

Слід зазначити, що постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу.

15.2. Сутність нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності

Прокурорський нагляд – це специфічний вид діяльності органів прокуратури, який полягає в перевірці точного і неухильного виконання і застосування законів.

До правових засад здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності:

- Конституція України;
- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- стаття 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – Нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності;
- стаття 25 Закону України «Про прокуратуру» – Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- стаття 26 Закону України «Про прокуратуру» – Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;
- наказ Генеральної прокуратури України від 03.12.2012 № 4/1гн «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність» [52].

Отже, прокурорський нагляд є одним із способів забезпечення законності в діяльності Національної поліції України. Він спрямований, перш за все, на захист прав та законних інтересів громадян – учасників суспільних правовідносин, забезпечення відповідно до вимог Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України своєчасного, всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин

кримінального правопорушення, проведення дій в точній відповідності з законом, забезпечення виконання винесеного рішення, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, посилення впливу заходів кримінальної відповідальності на запобігання злочинів.

Здійснюючи нагляд за додержанням законодавства про кримінальні правопорушення, прокурор використовує повноваження, передбачені розділом IV «Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій» Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [14].

Відповідно до положень статті 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності здійснюється Генеральним прокурором, його заступниками, керівниками регіональних прокуратур, їх першими заступниками та заступниками, а також уповноваженими наказом Генерального прокурора прокурорами Генеральної прокуратури України та уповноваженими наказом керівника регіональної прокуратури прокурорами відповідних регіональних прокуратур [5]. Своєю чергою керівник місцевої прокуратури, а також уповноважені його наказом прокурори відповідної місцевої прокуратури здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності в оперативно-розшукових справах, заведених піднаглядними їм територіальними оперативними підрозділами правоохоронних органів.

Окрім того, відповідно до положень статті 36 КПК України прокурор, здійснюючи свої повноваження є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора. Безпосередньо прокурор, здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Відповідно до положень статті 25 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове

слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України. Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню [14]. Але, видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

15.3. Повноваження прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності

Прокурор в межах своєї компетенції під час здійснення нагляду за ОРД має право:

- 1) безперешкодно входить в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;
- 2) вимагати для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо оперативно-розшукової діяльності, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення оперативно-розшукових заходів;
- 3) доручати керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону;
- 4) давати письмові вказівки про проведення оперативно-розшукових заходів з метою попередження та виявлення злочинів, про розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно відсутні;
- 5) давати згоду на продовження строку проведення оперативно-розшукової діяльності;
- 6) отримувати пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;
- 7) перевіряти скарги на порушення законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами;

8) скасовувати незаконні постанови про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності чи про інші рішення, що суперечать закону;

9) вживати заходів щодо усунення порушень законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності і щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності;

10) опротестовувати незаконну постанову суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів. Принесення протесту зупиняє проведення оперативно-розшукових заходів, дозвіл на які дано судом.

Своєю чергою, слід вказати, що до предмета прокурорського нагляду не належать відомості про осіб, які конфіденційно співробітничать або співробітничали з розвідувальним органом України, належність конкретних осіб до кадрового складу розвідувальних органів, а також форми, методи і засоби розвідувальної діяльності та організаційно-штатна структура розвідувальних органів [5, ст. 14].

Перевірки законності проведення оперативно-розшукових заходів та прийнятих при цьому рішень проводяться на підставі:

- планових заходів з урахуванням стану законності в цій сфері діяльності;
- даних про відсутність позитивних результатів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, а також безвісно відсутніх осіб;
- інформації про неналежне виконання вказівок уповноваженого прокурора;
- повідомлень оперативних підрозділів про заведення чи закриття оперативно-розшукової справи, проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора;
- повідомлень, скарг і звернень осіб про порушення вимог законодавства під час здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- інформації про неналежне виконання доручень, постанов, ухвал та інших обов'язкових рішень слідчого, прокурора, слідчого судді, суду щодо здійснення розшуку осіб, які переховуються від

органів досудового розслідування, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;

- ініціювання керівниками відповідних галузевих управлінь і відділів, керівниками міських, районних, міжрайонних та прирівняних до них прокуратур та вказівки уповноваженого прокурора вищого рівня.

Окрім того перевіряється додержання вимог чинного законодавства щодо:

а) заведення оперативно-розшукових справ, підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності;

б) наявності повноважень в осіб, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

в) відповідності оперативно-розшукових заходів цілям і завданням оперативно-розшукової діяльності, дотримання встановлених законодавством умов і порядку проведення оперативно-розшукових заходів, а також залучення громадян до їх здійснення на конфіденційній основі та засадах добровільності;

г) застосування окремих обмежень прав і свобод людини, обґрунтованості клопотань до суду про надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема пов'язаних із втручанням у приватне спілкування;

г) своєчасності направлення відомостей про злочинну діяльність окремих осіб, які здобуті в ході оперативно-розшукової діяльності, органам досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування;

д) обґрунтованості продовження, припинення, поновлення обчислення строків ведення оперативно-розшукових справ та їх закриття, а також використання результатів оперативно-розшукової діяльності;

е) своєчасності повідомлення про заведення та закриття оперативно-розшукових справ;

є) відповідності відомчих наказів, інструкцій, розпоряджень та інших правових актів з питань проведення оперативно-розшукової діяльності Конституції України та іншим законам України.

Також слід зазначити, що Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності.

Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховується інформація щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами, в тому числі і підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України.

Підводячи підсумок, зазначаємо, що нами визначена сутність нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності. З'ясовано, що прокурорський нагляд – це специфічний вид діяльності органів прокуратури, який полягає в перевірці точного і неухильного виконання і застосування законів. Визначені підстави та порядок його проведення, а також повноваження прокурора.

Питання для самоконтролю знань

1. Сутність судового контролю.
2. Об'єкт судового контролю.
3. Підстави здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина.
4. Що перевіряє суддя при розгляді подання про тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина?
5. Порядок здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина.
6. Ухвала слідчим суддею про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.
7. Сутність нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності.
8. Правові засади здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності.
9. Повноваження прокурора під час здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності.
10. Особливості здійснення прокурором перевірки додержання вимог чинного законодавства.
11. Які відомості не належать до предмета прокурорського нагляду?

ВІСНОВКИ

Підводячи підсумки зазначаємо, що оперативно-розшукова діяльність є основою для реалізації службових повноважень підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України. Відповідно до положень діючого Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» кримінальна поліція є суб'єктом уповноваженим на здійснення оперативно-розшукових заходів. Оперативно-розшукова діяльність розглянута нами як наука та навчальна дисципліна. Окремо зазначена сутність оперативно-розшукової діяльності та її завдання і значення в протидії кримінальним правопорушенням, а також принципи та підстави. Зазначено, що оперативно-розшукова діяльність має виключно державно-правовий характер, що зумовлене її законодавчим визначенням та санкціонуванням державою.

З'ясовано взаємозв'язок оперативно-розшукової діяльності з іншими юридичними науками, зокрема: криміналістикою, кримінальним процесом, кримінальним правом, кримінологією, психологією тощо.

Проведено аналіз системи підрозділів кримінальної поліції. З'ясовано, що підрозділи кримінальної поліції Національної поліції структуровані на територіальні та міжрегіональні територіальні підрозділи. Нами встановлено, що низкою законодавчих актів України регламентована діяльність підрозділів кримінальної поліції, які забезпечують виконання функцій оперативно-розшукової діяльності.

Визначені обов'язки та права підрозділів кримінальної поліції під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Окремо проаналізовані різні аспекти професіограми оперуповноваженого карного розшуку: пошуковий, реконструктивний, засвідчувальний, організаційний, соціальний, комунікативний.

Акцентовано увагу на діяльності в умовах професійного (оперативного) ризику та на наявність дискреційних повноважень. Окремої уваги було приділено питанню соціального і правового захисту працівників оперативних підрозділів тощо.

На підставі аналізу діючих положень Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», наукових доробків нами визначено, що

оперативно-розшукова діяльність як специфічний вид державно-правової діяльності здійснюється у відповідних формах: виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес (оперативний пошук); оперативно-розшукова профілактика; оперативна розробка; оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження.

Одночасно встановлено, що ефективність правоохоронної діяльності залежить від якісного застосування засобів оперативно-розшукової діяльності зокрема: технічних засобів, що застосовується в діяльності підрозділів кримінальної поліції. Нами з'ясовано, що технічні засоби, які використовуються при проведенні ОРЗ поділяються на види: оперативну техніку; спеціальну техніку; спеціальні засоби. Визначена доцільність використання службового собаководства в протидії кримінальним правопорушенням. При аналізі засобів ОРД в діяльності кримінальної поліції були визначені особливості: інформаційного забезпечення, використання автоматизованих інформаційних систем, обліків Національної поліції України у протидії злочинності тощо.

Окремої уваги було приділено аналізу оперативно-розшукового провадження, яке відображається в оперативно-розшукових справах. Нами визначено, що під оперативно-розшуковою справою слід розуміти форму концентрації матеріалів оперативно-службового документування. Статтею 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначені підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, які визначають підстави і для заведення ОРС. Про заведення ОРС виноситься постанова, яка затверджується начальником або уповноваженим заступником начальника органу / підрозділу.

Обчислення строку ведення ОРС починається з дня затвердження начальником відповідного органу або його заступником постанови про заведення справи та закінчується в день затвердження постанови про закриття оперативно-розшукової справи.

Встановлено, що при наявності достатніх підстав безпосередній дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності дає керівник відповідного підрозділу кримінальної поліції, який, у свою чергу, несе відповідальність за законність здійснюваних заходів відповідно до чинного законодавства. Акцентована увага до режимно-секретному

забезпеченні оперативно-розшукової діяльності, дотриманні вимог секретного діловодства.

Визначені гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. На підставі вищенаведеного дійшли висновку про те, що під час здійснення ОРД не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

Діючими нормами, які регламентують ОРД визначено сутність сприяння громадян оперативно-розшуковим підрозділам у протидії злочинності. Окреслена доцільність конфіденційного співробітництва відповідно до вимог законів України, що визначають повноваження підрозділів, які здійснюють ОРД та відповідно до норм КПК України (ст. 275). Висновуємо, що виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації та використання негласних співробітників та учасників організованих злочинних угруповань у боротьбі з організованою злочинністю забезпечуються конфіденційним співробітництвом.

Також приділено увагу напрямам використання матеріалів ОРД під час кримінального провадження. Зазначені особливості використання матеріалів ОРД коли ініціатором передачі матеріалів ОРД є оперативний підрозділ, а також коли ініціатором отримання матеріалів ОРД є суб'єкт, що здійснює досудове розслідування. Окремої уваги було приділено питанню, пов'язаному з направленням оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування, а також виконанню працівниками підрозділу кримінальної поліції доручень слідчих (дознавачів) про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Окреслена доцільність та ефективність взаємодії підрозділу кримінальної поліції з органом досудового розслідування. Це надало нам можливість висновувати, що основним завданням взаємодії є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення, розкриття та

розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

Визначена сутність судового контролю та прокурорського нагляду за ОРД. Встановлено, що судовий контроль – це вид контролю, який має переваги перед відомчим контролем та прокурорським наглядом і полягає в тому, що статус судді й суду, їх функції не пов'язані з якістю ОРД та досудового розслідування, не передбачають відповідальність за розкриття злочинів, судова процедура з елементами змагальності спроможна більш ефективно захищати права і свободи людини і громадянина.

Окреслена доцільність прокурорського нагляду як специфічного виду діяльності органів прокуратури, який полягає в перевірці точного і неухильного виконання і застосування законів. Це надало нам можливість висновувати, що прокурорський нагляд є одним із способів забезпечення законності в діяльності Національної поліції України.

Діяльність прокурорів у даній сфері суспільної діяльності спрямована, на захист прав та законних інтересів людини, забезпечення відповідно до вимог КК України та КПК України своєчасного, всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин кримінального правопорушення, проведення дій в точній відповідності з законом, забезпечення виконання винесеного рішення, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, посилення впливу заходів кримінальної відповідальності на запобігання злочинів. З'ясовано, що до предмета прокурорського нагляду не належать відомості про осіб, які конфіденційно співробітничать або співробітничали з розвідувальним органом України, належність конкретних осіб до кадрового складу розвідувальних органів, а також форми, методи і засоби розвідувальної діяльності та організаційно-штатна структура розвідувальних органів.

Отже, діяльність підрозділів кримінальної поліції спрямована на профілактику, виявлення, розкриття та оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження. Основою виконання ними службових повноважень з протидії злочинності є норми оперативно-розшукової діяльності, яка має відповідне законодавче та нормативно-правове регламентування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (редакція від 01.01.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (редакція від 08.08.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (редакція від 08.08.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Шинкаренко І.Р. Генезис формування теорії оперативно-розшукової діяльності / *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2016. № 1. С. 251-264.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII (редакція від 15.03.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/conv#n49>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (редакція від 08.08.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2409>.
7. Тактико-психологічні засади слідчої та оперативно-розшукової діяльності : навчально-методичний посібник / В. В. Тищенко, В. С. Загородній, Л. С. Белік. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 160 с.
8. Бараненко Б. І., Богучарова О. І., Криволапчук В.О. Методологія теорії та практики оперативно-розшукової діяльності в контексті психологічного (суб'єктивно-діяльнісного) підходу. *Наука і правоохоронна*. 2015. № 2 (28). С. 104–113.
9. Бараненко Б. І., Богучарова О. І., Криволапчук В. О. Психологія оперативно-розшукової діяльності та її методологічна функція. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 2 (28). С. 220–233.
10. Шинкаренко І. Р. Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) підрозділами кримінальної поліції: навчальний посібник / І. Р. Шинкаренко, І. О. Шинкаренко, О.В. Кириченко / за ред. професора І. Р. Шинкаренка. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2016. 224 с.
11. Про розвідку: Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX (редакція від 01.01.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>.

12. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, Д. Й. Никифорчук та ін. / За ред. проф. О. М. Джужа. К.: Правова єдність, 2009. 310 с.
13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (редакція від 05.08.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
14. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII (редакція від 11.07.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
15. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII (редакція від 03.07.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>.
16. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII (редакція від 30.12.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.
17. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII (редакція від 24.10.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.
18. Про звернення громадян : Закон України 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР (редакція від 17.10.2019). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
19. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 року № 3739-VI (редакція від 01.01.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.
20. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 року № 62/95-ВР (редакція від 03.07.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-вр#Text>.
21. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII (редакція від 01.01.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
22. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року №1700-VII (редакція від 05.08.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
23. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII (редакція від 03.07.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.

24. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР (редакція від 09.02.2017). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text>.

25. Про захист суспільної моралі: Закон від 20 листопада 2003 року № 1296-IV (редакція від 18.02.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>.

26. Загальна інформація про Департамент карного розшуку. *Офіційний сайт Національної поліції*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/departament-karnogo-rozshuku.html#panel-1-2>.

27. Структура Національної поліції України. *Офіційний сайт Національної поліції*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/>.

28. Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В. Теоретичні і прикладні засади розробки професіограми оперуповноваженого карного розшуку Національної поліції України / *Наука і правоохоронна*, 2018. № 2 (40). С. 280–288.

29. Скакун О. Ф., Овчаренко Н. І. Юридична деонтологія: [учебник]. под ред. проф. Скакун О. Ф. – Х.: Основа, 1999. – 280 с.

30. Тарасюк І. В. Проблеми ризику в професійній діяльності оперативних працівників ОВС. *Право і суспільство*. 2012. № 5. С. 157–160.

31. Методології проведення антикорупційної експертизи: затв. наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>.

32. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності (слідчого, оперуповноваженого карного розшуку (кримінальної поліції), дільничного офіцера поліції): науковий довідник. Частина 1. Київ: ДНДІ МВС України, 2018. 108 с.

33. Пекарський С. П. Режимно-секретне забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 26 лютого 2021 року). С. 679–682.

34. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII (редакція від 16.07.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

35. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI (редакція від 24.10.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#n57>.

36. Звід відомостей, що становлять державну таємницю: затв. наказом СБУ від 23 грудня 2020 № 383 (редакція від 04.06.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05#Text>.

37. Пекарський С.П. Режим секретності : навчальний посібник / С. П. Пекарський. – Київ: ВД «Дакор», 2021. 144 с.

38. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: затв. наказом ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФУ, МЮУ від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

39. Орлов Ю.Ю. Щодо місця і ролі оперативно-розшукової діяльності міліції в сучасних умовах. *Оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес: теоретико-праксиологічний дискурс щодо їх співвідношення в умовах реформування органів внутрішніх справ України*. / матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 квітня 2015 року. – Одеса: ОДУВС, 2015. – С. 17-21.

40. Стащак М. В. Сучасні ознаки оперативно-розшукових форм протидії злочинності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, 2016. № 2. – С. 293-299.

41. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X (редакція від 15.07.2021). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

42. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575 (редакція від 03.07.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

43. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР (редакція від 16.10.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text>.

44. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР (редакція від 04.07.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text>.

45. Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-н#Text>.

46. Перелік пріоритетних інформаційних ресурсів Міністерства внутрішніх справ: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-н#Text>.

47. Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС: затв. наказом МВС України від 20.10.2017 № 870 (редакція від 31.07.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1433-17#n13>.

48. Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»: затв. наказом МВС

України від 03.08.2017 № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>.

49. Положення про Департамент кримінального аналізу Національної поліції України: затв. наказом Національної поліції України від 29.12.2019 № 1354.

50. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 берез. 2008 р. № 2. Відомості Верховної ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08>.

51. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV (редакція від 24.10.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>.

52. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність: наказ Генеральної прокуратури України від 03.12.2012 № 4/1гн (редакція від 13.11.2013). URL: https://old.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.

53. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні : навч. посіб. / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, та ін.; за заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса : ОДУВС, 2020. 400 с.

54. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: Науково-практичний коментар / За заг. ред. Мацюка В. Я. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 268 с.

55. Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні: навчальний посібник / С. В. Албул, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін; За заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2017. 150 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).

56. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова компаративістика : монографія / О. М. Бандурка, М. М. Перепелиця, О. В. Манжай та ін. Харків : Золота миля, 2013. 352 с.

57. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 256 с. URL: http://nbuviar.gov.ua/images/dorobku_partneriv/Novitni%20tekhnologii%20u%20rozsliduvanni%20zlochyniv%20suchasnyi%20stan%20i%20problemy%20vykorystannia.pdf.

58. Семенишин М. О., Бесчастний В. М., Вітвіцький С. С., Бичін С. О., Назимко Є. С. Детективна діяльність в механізмі запобігання злочинності : монографія / М. О. Семенишин, В. М. Бесчастний, С. С. Вітвіцький, С. О. Бичін, Є. С. Назимко. – Київ : ВД «Дакор», 2020. – 160 с.

59. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник / А. В. Мовчан. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 244 с.

60. Павленко С. В. Сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації. *Форум права*. 2018. №. 4. С. 42–63.

61. Павленко С. В. Сутність і зміст поняття «оперативно-розшукова тактика». *Теорія і практика правознавства*. 2018. Вип. 2 (14). С. 1-25.

62. Пеньков С., Шендрік А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів Міністерства внутрішніх справ: нормативно-правове регулювання. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2015. Серпень. С. 146–151.

63. Пеньков С. В. Класифікація засобів оперативно-розшукової діяльності. *Форум права*. 2016. № 3. С. 199–202.

64. Розшукова справа щодо встановлення особи невідомого трупа (макет): Навчальний посібник / О. В. Ковальова, С. П. Пекарський. Маріуполь : ДЮІ МВС, 2020. 35 с.

65. Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні: навчальний посібник / С. В. Албул, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін; За заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2017. 150 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).

66. Грїбов М. Л. Організація діяльності оперативних підрозділів: питання юридичного унормування. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 26–31.

67. Томков О. М. Інформація як основний критерій інформаційно-аналітичного забезпечення у процесі протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняється організованою злочинністю. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2021. Том 32 (71). № 2. С. 76–80.

68. Салтиков С. М. До питання визначення понятійного апарату при використанні конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 3. С. 139–146.

69. Козаченко О. І. Особливості правового регулювання використання негласного співробітництва в межах кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 1. С. 303–311.

70. Князев С. М. Загальна характеристика організації оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи національної поліції України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. 4. Ч. 3. С. 146–151.

71. Князев С. М. Особливості прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи підрозділами Національної поліції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 42. Т. 1. С. 130–135.

72. Чуприна Ю. Ю. Завдання, предмет і межі судового контролю в оперативно-розшуковому процесі України. *Форум права*. 2017. № 1. С. 195–204.

73. Кожелянко О. В. Щодо визначення понять методів та заходів контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності у системі забезпечення

державної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. т. 1. С. 211–215.

74. Приполов І. І., Лизогубенко Є. В. Тактика протидії злочинності підрозділами кримінальної поліції України: професійна готовність оперативного співробітника. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 400–403.

75. Телійчук В. Г. Оперативно-розшукова тактика: практичний аспект та значення її окремих елементів. *Norwegian Journal of development of the International Science No. 2021 № 64*. С. 27–30.

76. Христов О. Л. Актуальні проблеми використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності (за результатами опитування працівників кримінальної поліції). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 416–419.

77. Шапарь А. О. Проблемні результати використання результатів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному судочинстві. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2015 № 2 (55). С. 184–187.

78. Стацак М. В., Шендрик В. В. Теоретичні підходи до визначення поняття «оперативно-розшукова превенція злочинності підрозділами кримінальної поліції». *Форум права*. 2017. № 5. С. 382–388.

79. Капустник В. В. Зміст та завдання оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. вип. 2 (23) т. 3. С. 246–250.

80. Ігнатюк О. В. Аналіз підходів до класифікації оперативно-розшукових заходів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 1 С. 109–115.

81. Кушпінт В. П. Оперативно-розшукова профілактика та кримінологічна інформація. *Науковий вісник Міжнар. гум. ун-ту*. 2015 № 13 т. 2. С. 90–92.

82. Волошина М. Пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами кримінальної поліції. *Кримінальне право*. 2020. № 9. С. 180–184.

83. Капустник Н. Г. Оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами кримінальної поліції: зміст поняття. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1 (85). С. 243–250.

84. Головка М. Б. Особливості співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5 С. 290–293.

85. Любчик В. Б., Семелюк Д. М. Про співвідношення оперативно-розшукової тактики та криміналістичної тактики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3–4 С. 22–25.

86. Єфіменко І. Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактик. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 72–75.

87. Албул С. В. Оперативний пошук як організаційно-тактична форма оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції України: поняття та сутність. *Scientific bases of solving of the modern tasc : Abstracts of XIX International Scientific and Practikal Conference. Frankfurt am Main, Germany*. 1–2 June, 2020. С. 138–143.

88. Бабенко А. М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 14–22.

89. Сергеева Д. Б. Негласне співробітництво в кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 47–54.

90. Антонов К. В. Шляхи вдосконалення організаційно-тактичних форм взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів у протидії злочинності з використанням оперативно-технічних засобів. *Правова позиція*. 2016. № 1 (16). С. 119–126.

91. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: затв. наказом МВС України від 08.02.2019 № 100 (редакція від 06.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n14>.

92. Цільмак О. М., Яковенко С. І. Професійно-психологічна підготовка працівників підрозділів громадської безпеки. [Текст] : підручник. / О. М. Цільмак, С. І. Яковенко. – Одеса: ОДУВС, 2012. – 140 с. – з іл.

93. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України з питань діяльності Національної поліції України: наказ МВС України від 02.07.2020 № 504. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0675-20#Text>.

94. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27.04.2020 № 357 (редакція від 27.04.2020). *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.

Навчальне видання

СЕРГІЙ ПЕТРОВИЧ ПЕКАРСЬКИЙ
ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*Підготовлено до друку ВД «Дакор»
Друкується в авторській редакції*

Підписано до друку __.__.2022. Гарнітура Cambria. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 7,61. Обкл.-вид. арк. 7,08. Наклад __ прим.

ТОВ «ВД «Дакор»
Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012
☎ (044) 461-85-06; ✉ vd_dakor@ukr.net 🌐 www.dakor.kiev.ua
📍 04073, м. Київ, просп. Степана Бандери, 8